

PRETEKLOST V ROKAH PRIHODNOSTI

70 LET CENTRA ZA KONSERVIRANJE
IN RESTAVRIRANJE

Arhiva Republike Slovenije

PRETEKLOST V ROKAH PRIHODNOSTI

70 LET CENTRA ZA KONSERVIRANJE
IN RESTAVRIRANJE
Arhiva Republike Slovenije

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO
ARHIV REPUBLIKE SLOVENIJE

KAZALO

Predgovor	01
Sedemdeset let Centra za konserviranje in restavriranje Arhiva Republike Slovenije	05
Razstava »Preteklost v rokah prihodnosti«	06
Umeščanje karolinškega fragmenta v paspartu	01
Izdelava faksimila listine in replike pečata s 3D-tehnologijo	05
Restavriranje urbarja gospostva Brdo pri Kranju, 1705–1718	06
Načrt rekonstrukcije poškodb obrežja Save po poplavih iz leta 1850	01
Knjige z vzmetnim hrbtom	05
Reševanje ožganega gradiva	06
Negativi na steklu in poliestrskih folijah	01
Varovanje dediščine v desetletju sprememb	05
Bibliografija 2016–2026	01
Sodelavke in sodelavci skozi čas	06
Plakati kot sled strokovnega dela	08

PREDGOVOR

Arhiv Republike Slovenije je kot največji in osrednji državni arhiv med najpomembnejšimi varuhi pisne kulturne dediščine v Sloveniji. Zato se zdi morda danes samoumevno, da v okviru državnega arhiva kot samostojna notranja organizacijska enota oziroma sektor deluje Center za konserviranje in restavriranje arhivskega gradiva, osrednja konservatorsko-restavratorska delavnica za gradivo na papirju in pergamentu. Pa vendar je center, ki letos praznuje sedemdesetletnico delovanja, svojo pot leta 1956 začel kot skromen oddelek v Muzeju narodne osvoboditve (predhodniku Muzeja novejšje zgodovine Slovenije) in se je šele leta 1980 pridružil tedanjemu Arhivu Socialistične republike Slovenije.

Osrednji državni arhiv, ki je kot samostojna ustanova zaživel konec leta 1945, je sicer že po nekaj letih delovanja izrazil potrebo po lastni restavratorski delavnici, a je do nje po večletnih prizadevanjih prišel šele s pripojitvijo dela muzejskega konservatorsko-restavratorskega oddelka in z njegovo preselitvijo iz Cekinovega gradu v adaptirane arhivske prostore v pritličju Gruberjeve palače na Zvezdarski ulici 1. V letnem poročilu arhiva za leto 1980 lahko tako prvič preberemo poročilo »Sektorja za konservacijo, restavracijo in reprodukcijo gradiva«, ki je imel konec tistega leta šest zaposlenih: vodjo sektorja Nado Majcen, konservatorko pripravnico Jedert Vodopivec, višji konservatorski tehnici Dragico Černeck in Ireno Kavs - Selšek ter višja knjigoveška tehnika Matjaža Casarja in Ljuba Zgonca; eno delovno mesto konservatorskega tehnika je bilo razpisano. Pogodbeno sta z arhivom sodelovala še knjigoveški mojster Janez Antončič in konservator Jože Slapničar.

Pred 70 leti je bilo zamišljeno, da bo muzejski konservatorski oddelek skrbel predvsem za poškodovano partizansko gradivo, a je kasneje konservatorsko-restavratorska dela v okviru možnosti opravljal tako za vse slovenske arhive kot tudi knjižnice in galerije. S preselitvijo v primernejše prostore arhiva in kadrovske okrepitve se je lahko začel razvijati v nacionalni konservatorsko-restavratorski center. Sedanje sodelavke Centra za konserviranje in restavriranje, ki imajo povečini več kot tri desetletja delovnih izkušenj, nadaljujejo tradicijo ter z bogatim teoretičnim znanjem in s praktičnimi izkušnjami skrbijo predvsem za gradivo, ki ga hranijo matični arhiv ter preostali slovenski javni (regionalni) in cerkveni arhivi. Skrbijo tudi za drugo ogroženo pisno in grafično dediščino ter likovna dela na papirju. Delo centra se nanaša tako na obnavljanje – konserviranje-restavriranje – kot na preventivno materialno varovanje gradiva in svetovanje. Strokovno znanje in pomoč zagotavlja tudi drugim slovenskim ustanovam in posameznikom.

Pri Centru za konserviranje in restavriranje moramo na eni strani razumeti organsko vpetost v strukturo državnega arhiva, a hkrati poudariti njegovo »nadinstitucionalnost«, ki prodira v celotno slovensko arhivsko javno službo ter neguje koristne in plodne stike s sorodnimi ustanovami, kot so na primer Restavratorski center Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Akademija za likovno

umetnost in oblikovanje Univerze v Ljubljani, konservatorsko-restavratorski oddelki slovenskih muzejev in knjižnic, Inštitut za celulozo in papir, Arhivsko društvo Slovenije, Društvo restavratorjev Slovenije, Skupnost muzejev Slovenije itn. Verjamem, da sta stalno prepletanje in sodelovanje akademske in kulturno-varstvene srenje potrebna in koristna. Gre za neskončni krog vzajemnega spodbujanja, idejnega oplajanja in praktičnega napredka, ki dviguje kakovost našega dela in bogati kulturni prostor.

Da je delo konservatorjev-restavratorjev izjemno pomembno in da sodijo v vsak večji arhiv, najbrž vemo vsi, ki poznamo arhivsko dejavnost. Hkrati je zelo specifično in zdi se, da širši javnosti zanimivejše od »običajnega« delo v arhivski ustanovi. Slednje potrjujejo dnevi odprtih vrat in obiski različnih skupin, ki se ob slikovitih razlagah navadno najdlje zadržijo prav v konservatorsko-restavratorski in knjigoveški delavnici.

Vendar konservatorji-restavratorji niso le v bele halje odeti »ranocelniki« od vlage, ognja, umazanije, insektov ali malomarnih rok poškodovanega papirja, pergamenta, usnja, lesa ali tekstila. Posebej je treba poudariti vlogo Centra za konserviranje in restavriranje na področju svetovanja in preventivnega materialnega varovanja arhivskega gradiva. V javnih in zasebnih arhivih ter pri ustvarjalcih arhivskega gradiva lahko namreč veliko fizičnih poškodb in biokemičnih degradacij gradiva preprečimo z zagotovitvijo ustreznih depojskih prostorov s predpisano opremo in z mikroklimatskimi pogoji, z uporabo kakovostnih materialov in s skrbnim ravnanjem z gradivom nasploh. Sodelovanje konservatorsko-restavratorske stroke pri pripravi predpisov in standardov ter pri implementaciji teh v vsakodnevno delo z arhivskim in dokumentarnim gradivom je predpogoj za trajnostno in odgovorno materialno varovanje pisne dediščine.

Arhiv Republike Slovenije je sedemdesetletnici delovanja Centra za konserviranje in restavriranje, ki je eden od osmih sektorjev arhiva, v letu 2026 posvetil več projektov in dogodkov pod krovnim naslovom Preteklost v rokah prihodnosti. Projekti in dogodki se bodo med seboj prepletali in dopolnjevali, medtem ko jih pričujoča e-publikacija združuje in ob tem povezuje z razstavami in s publikacijami, ki jih je Center za konserviranje in restavriranje pripravil ob štirideset-, petdeset- in šestdesetletnici svojega delovanja. Med pomembnejšimi projekti letošnjega jubileja izpostavimo še razstavo v hišnem razstavišču, ki na privlačen in interaktiven način prikazuje zgodovinski razvoj centra in njegove sodelavce, s konkretnimi primeri pa tudi izstopajoče dosežke iz zadnjega obdobja. Razstavo bodo obogatila javna vodstva njenih avtoric, pri čemer bodo gotovo posebej dragoceni vodeni ogledi delavnic s prikazom različnih konservatorsko-restavratorskih postopkov. Obletnico je sicer odprla centru posvečena arhivalija meseca septembra 2026, sklenilo pa jo bo tradicionalno strokovno srečanje Nade Sedlar, ki ga bo Arhiv Republike Slovenije decembra 2026 organiziral v sodelovanju s Skupnostjo muzejev Slovenije in z Društvom restavratorjev Slovenije.

Iskreno se zahvaljujem vsem, ki so sodelovali pri pripravi praznovanja sedemdesetletnice, še posebej seveda vsem sodelavkam iz Centra za konserviranje in restavriranje, ki so razstavo, spremno publikacijo in dogodke vsebinsko zasnovali: mag. Blanki Avguštin Florjanovič, Marjani Cjuha, Stanki Grkman, Darji Harauer, Mateji Kotar, Nataši Petelin, Luciji Planinc, Anji Props in Tatjani Rahovsky Šuligoj. Sodelavkam čestitam ob jubileju našega centra in hkrati želim, da jih pretekli dosežki, okrogla obletnica in nedavna pridobitev ustreznih delovnih prostorov ter najsodobnejše opreme navdihujejo pri plemeniti skrbi za slovensko pisno dediščino. Arhiv Republike Slovenije, drugi slovenski javni in zasebni arhivi ter ostali varuhi zgodovinskega spomina se zavedamo, da bo z delovanjem Centra za konserviranje in restavriranje arhivskega gradiva preteklost še naprej v varnih rokah prihodnosti.

dr. Andrej Nared
direktor Arhiva Republike Slovenije

SEDEMDESET LET CENTRA ZA KONSERVIRANJE IN RESTAVRIRANJE ARHIVA REPUBLIKE SLOVENIJE

Lucija Planinc

Sedemdesetletnica Centra za konserviranje in restavriranje (v nadaljevanju CKR) je pomemben jubilej ustanove, ki se posveča varovanju kulturne dediščine, zapisane na papirju in pergamentu. Center, ki neprekinjeno deluje od ustanovitve leta 1956 v takratnem Muzeju narodne osvoboditve Slovenije, današnjem Muzeju novejši zgodovine Slovenije, in od leta 1980 v okviru Arhiva Republike Slovenije, danes sodi med prepoznavne konservatorsko-restavratorske centre v Sloveniji in tujini.

Skupina konservatorjev-restavratorjev iz CKR, ki že skoraj štiri desetletja deluje v precej nespremenjeni kadrovske sestavi, se lahko pohvali s to redko in z dragoceno izkušnjo. Ob jubileju se oziramo nazaj na prehojeno pot in obeležujemo skupni strokovni razvoj, ki so ga omogočili številni med seboj povezani dejavniki: podpora ustanovitelja in vodstva Arhiva Republike Slovenije, ustrezni delovni pogoji, dostop do kakovostnih materialov in opreme, stalno strokovno izpopolnjevanje, bogate praktične izkušnje, notranja motivacija ekipe ter zaupanje ustanov in posameznikov.

Posebej velja izpostaviti podporo Ministrstva za kulturo Republike Slovenije in vodstva arhiva strokovnemu delu CKR. Ta podpora je omogočala dostop do najkakovostnejših naravnih materialov za delo in ustrezne opreme za izvajanje posegov na poškodovanem ali drugače ogroženem gradivu. Posebno pomembno prelomnico predstavlja leto 2024, ko je center pridobil nove in obsežnejše prostore na Poljanski cesti. Ti so v primerjavi s prejšnjimi prostori v Gruberjevi palači in pred tem v muzeju bistveno izboljšali pogoje za izvajanje dejavnosti.

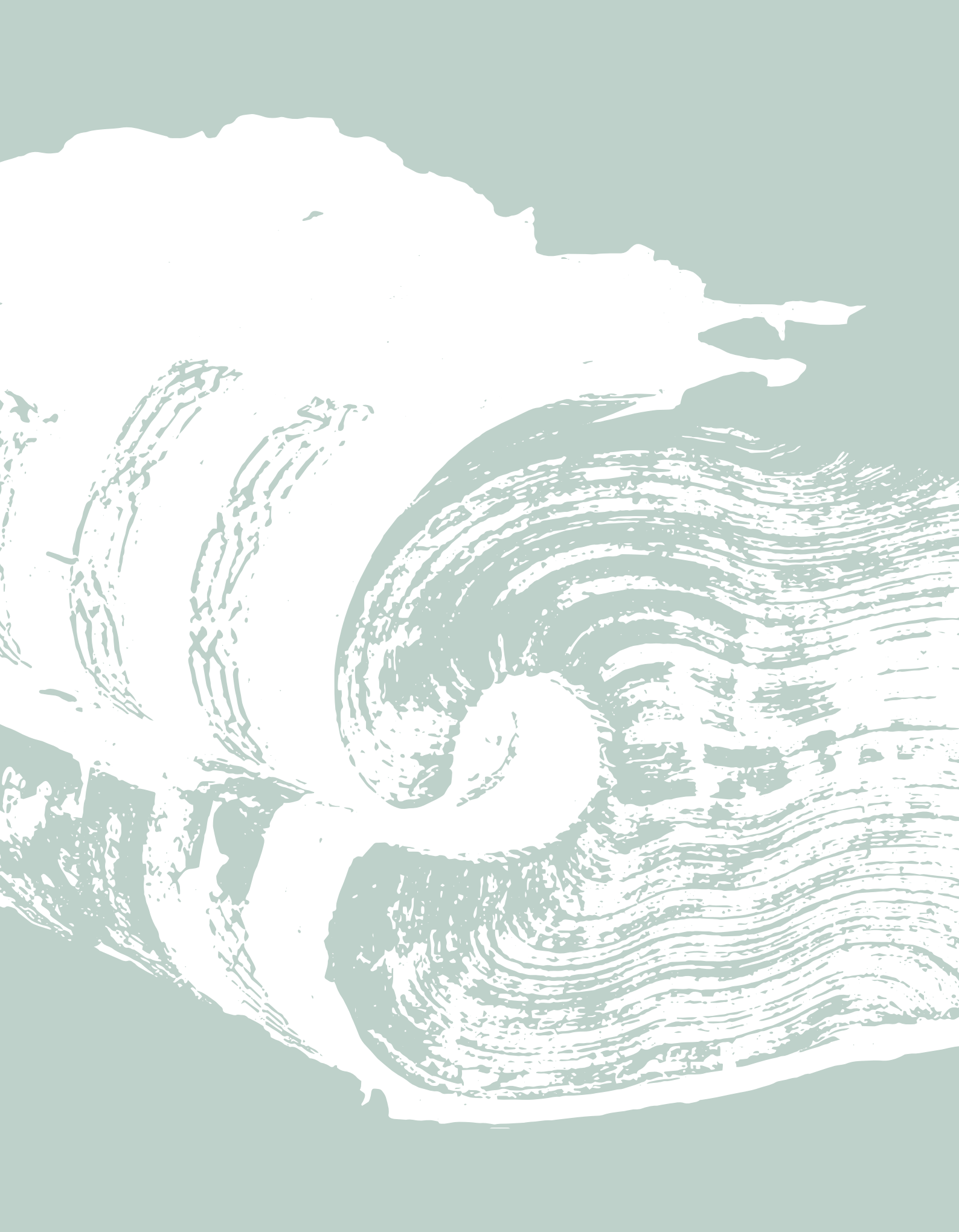
Ker za področje konserviranja-restavriranja pisne dediščine ni vzpostavljene celovite formalne izobraževalne poti, je bil razvoj dejavnosti tesno povezan s stalnim pridobivanjem znanja, spremljanjem novosti, z udeležbo na različnih izobraževanjih, teoretično-praktičnih delavnicah pod vodstvom priznanih strokovnjakov ter na strokovnih in specializiranih simpozijih. Najgloblje se je znanje oblikovalo na delovnem mestu, ob zahtevnem rednem delu konserviranja-restavriranja poškodovanega raznovrstnega arhivskega gradiva, največ na različnih vrstah papirja in pergamenta ter na drugih materialih. V zadnjem času se tok izmenjave znanja vse bolj obrača tudi v drugo smer, saj CKR svoje znanje in izkušnje posreduje drugim.

Notranja motivacija vseh sodelavk in sodelavcev ter skupni cilj, da delo konservatorja-restavratorja opravljamo strokovno in odgovorno, sta bila za nas ključna dejavnika. Prav predanost delu je ob stalnem strokovnem izpopolnjevanju omogočila uresničevanje posebnega poslanstva kolektiva.

V daljšem obdobju delovanja smo si postopoma pridobili zaupanje ustanov, ki hranijo tovrstno gradivo, pa tudi zasebnikov doma in v tujini. Z njimi smo vzpostavili tesno sodelovanje, ki je zaposlenim v CKR omogočilo delo z raznovrstnim gradivom ter prispevalo k nadaljnjemu razvoju znanja, izkušenj in strokovnih pristopov.

Dolgoletno konservatorsko-restavratorsko delo z raznovrstnim arhivskim in drugim gradivom je pomembno sooblikovalo današnji CKR. Razstava in publikacija predstavljata izbor tega gradiva in odpirata zgodbe, ki razkrivajo širino našega delovanja. Prispevki v pričujoči publikaciji dodatno osvetlujejo naše strokovno delo in omogočajo poglobljeno razumevanje konservatorsko-restavratorskih posegov. Publikacija razstavno pripoved dopolnjuje s samostojnimi predstavitvami izbranih eksponatov, pregledom razvoja centra v zadnjem desetletju, z bibliografijo, s predstavitevijo sodelavk in sodelavcev ter z izborom plakatov, nastalih za razstave ob Mednarodnih srečanjih Društva restavratorjev Slovenije. Ob jubileju bomo širši javnosti odprli tudi delovne prostore in prikazali, kako poteka delo konservatorja-restavratorja. Tako bomo obiskovalcem približali svoje delo ter se odzvali na njihovo radovednost in zanimanje.

Razstavljeno arhivsko in drugo gradivo priča o konservatorsko-restavratorskem delu, izvedenem v različnih obdobjih. Nekateri posegi so bili zaključeni že pred leti, drugi so še v teku in se bodo nadaljevali tudi po razstavi. Danes lahko kot izkušena skupina ugotavljamo, da je bilo delo uspešno in je gradivo dobro ohranjeno. A najpomembnejše ostaja gradivo kot takšno: z opravljenimi posegi smo prispevali k njegovi ohranitvi in ga predali prihodnosti v čvrstejši, stabilnejši obliki.

RAZSTAVA PRETEKLOST V ROKAH PRIHODNOSTI

Razstava ob sedemdesetletnici Centra za konserviranje in restavriranje Arhiva Republike Slovenije je zasnovana kot pripoved o razvoju stroke, znanju in odgovornosti, ki stojijo za ohranjanjem pisne kulturne dediščine. Izhaja iz dela konservatorjev-restavratorjev, ki so zlasti v zadnjih štirih desetletjih pomembno zaznamovali razvoj centra in ga oblikovali v osrednje slovensko konservatorsko-restavratorsko središče za pisno kulturno dediščino.

Postavljena je v prostorih Arhiva Republike Slovenije, kjer je na ogled od (datum odprtja) do (datum zaključka). Spremlja jo program vodstev in javne predstavitve konservatorsko-restavratorskega dela, ki obiskovalcem približujejo delo v Centru za konserviranje in restavriranje Arhiva Republike Slovenije (v nadaljevanju CKR). Avtorice razstave so: mag. Blanka Avguštin Florjanovič, Marjana Cjuha, Stanislava Grkman, Darja Harauer, Mateja Kotar, Nataša Petelin, Lucija Planinc, Anja Props in Tatjana Rahovsky Šuligoj.

Razstava predstavlja širino dela današnje skupine devetih konservator-krestavrator-k, ki z različnimi konservatorsko-restavratorskimi pristopi ohranja raznovrstno arhivsko, knjižnično in muzejsko gradivo – od rokopisov, knjig in papirnih dokumentov do fotografij, načrtov, risb na prosojnih papirjih, voščenih pečatov, likovnih del ter muzejskih predmetov.

Na razstavi je prvič celoviteje predstavljeno konservirano-restavrirano gradivo Arhiva Republike Slovenije, ki je po končanih posegih običajno shranjeno v depojih in dostopno v arhivski čitalnici. Razstava ga postavlja v neposreden stik z javnostjo in razkriva raznolikost arhivske dediščine, nastale od 9. do 21. stoletja. Hkrati pokaže, kako konservatorsko-restavratorsko znanje gradivu omogoča obstoj, celovitost, podaljšuje njegovo življenje in ohranja njegovo dostopnost.

Izbrani eksponati so v publikaciji podrobneje obravnavani v samostojnih prispevkih, na razstavnih mestih pa dopolnjeni s QR-kodami z daljšimi opisi konservatorsko-restavratorskih posegov. Obiskovalec tako dobi vpogled v stanje gradiva pred posegom, v potek obravnave, izbrane materiale in postopke ter v pomen opravljenega dela.

Stenski kolaž plakatov prikazuje izbor zahtevnih in odmevnih konservatorsko-restavratorskih posegov na arhivskem in drugem gradivu, ki so ga konservator-kam-restavrator-kam centra v delo zaupali slovenski arhivi, muzeji, knjižnice, druge javne ustanove ter zasebniki iz Slovenije in tujine. Izbrani primeri prikazujejo širino delovanja in različne strokovne pristope. S plakati se CKR zadnjih petindvajset let vsakoletno predstavi širši javnosti na razstavah ob Mednarodnih srečanjih Društva restavratorjev Slovenije.

Filmska pripoved *Biblija oživljena* na dokumentarni način sledi postopkom konserviranja-restavriranja Dalmatinove Biblije, enega od najpomembnejših slovenskih pisnih spomenikov. Skupaj z videopredstavitvama dopolnjuje razstavo s prikazom dela, ki običajno poteka v konservatorsko-restavratorskih delavnicah in javnosti ni neposredno vidno. Predstavljeni so temeljni koraki obravnave gradiva: pregled in dokumentiranje stanja, prepoznavanje poškodb in njihovih vzrokov, načrtovanje posega, izbira materialov in postopkov, izvedba del ter končno dokumentiranje. S tem razstava ne prikazuje le končnih rezultatov, temveč tudi strokovni razmislek in odločitve, ki omogočajo dolgoročno ohranjanje gradiva.

Razstavljena dela tako opozarjajo, da konserviranje-restavriranje ni le skrb za materialno podobo posameznega predmeta, temveč tudi pogoj za njegovo nadaljnjo dostopnost, uporabnost in razumevanje danes ter v prihodnosti.

UMEŠČANJE KAROLINŠKEGA FRAGMENTA V PASPARTU

Zunanja stran fragmenta pred konservatorsko-restavratorskim posegom

Notranja stran fragmenta pred konservatorsko-restavratorskim posegom

Stanka Grkman

Signatura: SI AS 1073, Zbirka rokopisov, II-1r

Naslov: Fragment prepisa pastoralnega vodila Gregorja Velikega na pergamentu iz druge četrtine 9. stoletja

Poškodbe: umazanija in obdrsanost pisave na zunanji strani, natrganine in raztrganine po robovih

Pergamentni fragment prepisa pastoralnega vodila papeža Gregorja Velikega je najverjetneje iz druge četrtine 9. stoletja in je najstarejši ohranjeni dokument v slovenskih arhivih. Pastoralno vodilo je bilo ob nastanku namenjeno Janezu, škofu mesta Ravena, kot usmeritev za reformiranje cerkvene službe. Besedilo je zapisano s karolinško minuskulo in pripada južnonemški pisni šoli. Fragment – notranji bifolij neke lege – se je ohranil tako, da je v župniji Trbovlje dolgo časa služil kot ovitek, zapognjen okoli platnice poročne matične knjige za leta 1660–1705.

Fragment je bil ob robovih natrgan. Na zunanji strani je bil zaradi rabe matične knjige umazan in obdrsan, zato tudi slabo berljiv. Na notranji strani ovitka pa je bil zapis dobro ohranjen in berljiv. S čiščenjem zunanje strani pergamenta smo dosegli nekoliko boljše berljivost zapisa, vendar ne takšne kot na notranji strani, kjer čiščenje ni bilo potrebno. Po navodilih prof. Christopherja Clarksona iz Velike Britanije, vrhunskega poznavalca in konservatorja-restavratorja srednjeveških kodeksov in historičnih vezav, smo utrdili raztrganine in pripravili objekt za umestitev v paspartu s pomočjo sukanih lanenih vrvic.

Raztrganine smo utrdili s pergamentom, ki smo ga stanjšali na minimalno debelino. Kot lepilo smo uporabili toplo želatino.

Po meri objekta smo pripravili paspartu iz dveh trajno obstojnih kartonov, ki omogoča ogled fragmenta iz obeh strani. Na obeh kartonih smo v obliki fragmenta izrezali odprtino in med njiju vpeli fragment z nepovoščenimi lanenimi vrvicami, saj so takšne vrvce dovzetnejše za absorpcijo vlage iz okolice.

Lanene vrvce smo na eni strani oblikovali v obliko pahljače in s tem povečali lepilno površino. Z reverzibilnim lepilom, v našem primeru je bil to pšenični škrob, smo pahljačasto oblikovane vrvce nalepili pravokotno na pergamentni fragment. Razdalja med vrvicami in njihovo število sta odvisna od velikosti objekta.

Vsako vrvico smo pred pritrditvijo močno zasukali, nato pa jo s sintetičnim lepilom enakomerno nalepili na karton z oknom. Med vrvce smo s sintetičnim lepilom nalepili distančnike in vse pokrili z drugim kartonom z enako odprtino. Distančniki vrvicam omogočajo nemoteno gibanje.

Tak način vpetja pergamentu edini omogoča, da ostaja enakomerno in neprisiljeno napet v spreminjajočih se klimatskih pogojih. Pergament je narejen iz živalske kože in v primerjavi s papirjem veliko odpornejši, a hkrati zelo higroskopičen, saj vpija zračno vlago iz okolice. V vlažnih klimatskih razmerah, ko se pergament raztegne in naguba, se vrvica skrči in ga tako ohranja napetega. V suhih klimatskih pogojih se pergament izsuši, skrči in postane tog, sukane vrvice pa se raztegnejo in preprečijo poškodbe pergamenta.

Paspartuju smo z obeh strani dodali trajno obstojni zaščitni karton. Za povezavo med paspartujem in zaščitnim kartonom smo uporabili platno in sintetično lepilo. Izdelali smo še zaščitno mapo za dolgotrajno hrambo.

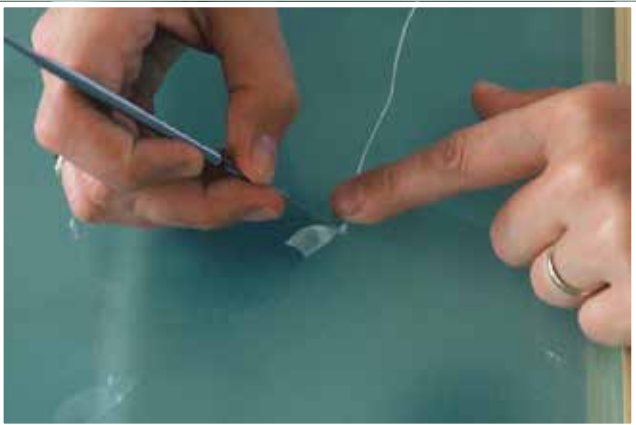
THE MOUNTING OF A CAROLINGIAN FRAGMENT IN A PASSE-PARTOUT

The parchment fragment is a surviving portion of a manuscript containing a transcription of Pope Gregory I's pastoral instruction. Likely dating from the second quarter of the 9th century, the manuscript is the oldest known document preserved in the Slovenian archives.

The fragment was torn along its edges and exhibited surface soiling and abrasion, which made the text difficult to read. Cleaning the surface significantly improved the legibility of the text. The tears were then reinforced, and the fragment was mounted in a passe-partout using twisted linen threads. This method allows the parchment to maintain consistent tension under changing climatic conditions. In humid conditions, when parchment expands and wrinkles, the threads contract and keep it under tension. In dry climatic conditions, the parchment dries out, shrinks, and becomes rigid, while the twisted threads stretch and help prevent damage to the material.

Rezanje paspartuja po meri objekta

Priprava lanenih vrvic v obliko pahljače

Lepljenje vrvic na pergamentni fragment

Priprava in lepljenje distančnikov med vrvicami

Lepljenje platna za povezavo paspartuja z zaščitnim kartonom

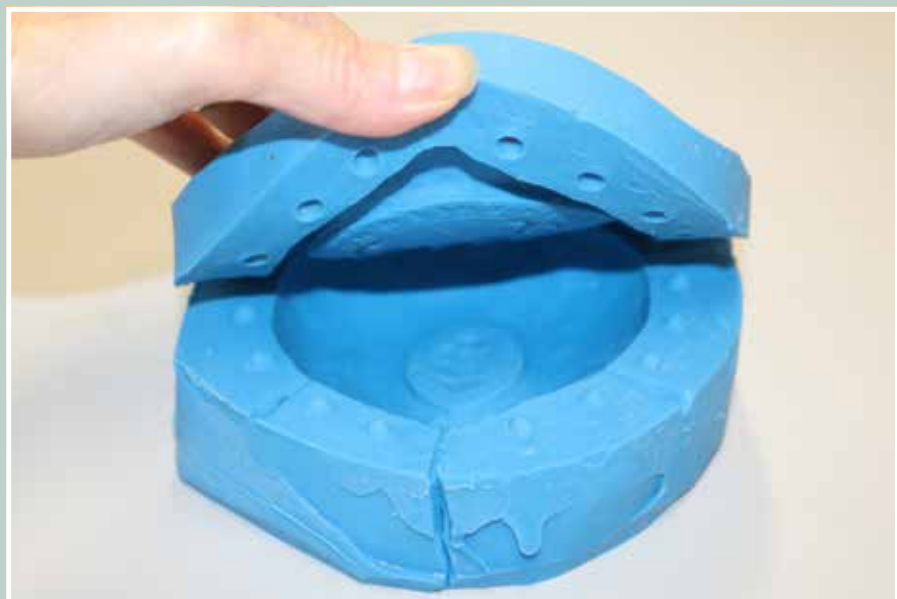

Končna zaščita objekta

IZDELAVA FAKSIMILA LISTINE IN REPLIKE PEČATA S 3D-TEHNOLOGIJO: USTANOVNA LISTINA CISTERCIJANSKEGA SAMOSTANA KOSTANJEVICA, 1249

3D-kopije pečata

Silikonski kalupi za obojestranski pečat

Mateja Kotar

Signatura: SI AS 1063, Zbirka listin, št. 7

Naslov: Ustanovna listina cistercijanskega samostana Kostanjevica na Krki, 1249

V okviru projekta e-ARH.si: ESS 2016–2021 smo izdelali faksimile listine z repliko pečata ustanovne listine cistercijanskega samostana Kostanjevica iz leta 1249. Namenjena sta predvsem slepim in slabovidnim obiskovalcem, saj ju lahko otipavajo brez bojazni, da bi poškodovali izvirno arhivsko gradivo.

V projektu so iz Arhiva Republike Slovenije sodelovali: dr. Tatjana Hajtnik, vodja projekta e-ARH.si; pristojni arhivist dr. Jure Volčjak; Mojca Kosi kot koordinatorka; Antun Smerdel, ki je skrbel za preverjanje rešitev z vidika slepe osebe; in dr. Jedert Vodopivec Tomažič, ki je skrbela za koordinacijo pri izbiri materialov in sodelujočih pri izdelavi faksimila in replike.

Pri tehnični izvedbi rekonstrukcije replike pečata smo v CKR sodelovali s številnimi zunanjimi sodelavci. Dr. Luka Čerče z Univerze v Ljubljani, Fakulteta za strojništvo, je izdelal 3D-posnetke in 3D-kopije originalnega pečata. Izdelava 3D-posnetka pečata je zahteven postopek, saj mora biti izveden strokovno in varno za originalni pečat. Za izdelavo 3D-kopije pečata smo se odločili, ker je originalni pečat iz krhkega in lomljivega voska, zato silikonskih kalupov ni bilo mogoče izdelati neposredno na njem.

Mag. Miran Pflaum iz Narodnega muzeja Slovenije je izdelal silikonske kalupe iz 3D-kopije. Pri svojem delu muzejske kopistike se večinoma srečuje z arheološkim gradivom, predvsem s keramiko in kamnom, zato mu je bila izdelava silikonskih kalupov za vlivanje pečatov iz voska dodaten izziv. Naredil je tri različne kalupe.

Pergament za faksimile listine je izdelal Marjan Petač, s. p., iz Goričan, ki se ukvarja z izdelavo pergamenta ter dveh vrst srednjeveškega usnja, galunskega in taninskega, za potrebe konserviranja-restavriranja pisne kulturne dediščine. Loredana Zega, samostojna kaligrafinja in umetnica, je prepisala vsebine listine. Ročni prepis besedila zapisa na pergament je izvedla strokovno, brez napak, saj so napake na pergamentu težko izbrisljive.

Mateja Kotar iz Arhiva Republike Slovenije je izdelala replike pečata. Pri kopiji obojestranskega pečata so bili uporabljeni razpoložljivi materiali – vosek, parafin in pigmenti, saj sestave originalnega pečata ne poznamo v celoti. Pri odlivanju smo bili posebej pozorni na umestitev vrvice, uhajanje voska ob odprtini in drobne zračne mehurčke. S pomočjo 3D-tehnologije smo izdelali repliko pečata, ki zvesto sledi obliki izvirnika, saj danes pečata ne znamo izdelati po enakem postopku, kot je bil izdelan original.

Mag. Blanka Avguštin Florjanovič in Darja Harauer iz Arhiva Republike Slovenije sta oblikovali faksimile pergamentne listine po originalu in izdelali zaščitno škatlo. Stanka Grkman, dr. Jedert Vodopivec Tomažič in Mateja Kotar so izbrale sukanec ter pripravile pečatne vrvice.

Faksimile listine in replika pečata sta nastala s timskim delom strokovnjakov različnih področij: informatikov, arhivistov, tehnikov in konservatorjev-restavratorjev. Originalno listino s pečatom in faksimile si je mogoče ogledati v Arhivu Republike Slovenije.

CREATING A FACSIMILE AND A REPLICA OF THE SEAL USING 3D TECHNOLOGY: THE FOUNDING CHARTER OF THE CISTERCIAN MONASTERY IN KOSTANJEVICA, 1249

One of the achievements of the e-ARH.si: ESS 2016-2021 project is the creation of a facsimile of the Founding Charter of the Cistercian Monastery in Kostanjevica, 1249, together with a replica of its seal. Intended primarily for the visitors who are blind or visually impaired, the facsimile of the charter and its seal provide an opportunity for them to explore the document through touch without the risk of damaging the original archival material.

The creation of the replica is the result of a collaborative effort by experts from various fields, including IT specialists, archivists, technicians and conservators.

Poleg originalnega pečata so izbrane niti, iz katerih smo izdelali vrvico za pritrditev replike pečata na faksimile listine.

Levo: silikonski kalup z vstavljeno vrvico, s katero je pečat pritrjen na listino. Desno: vosek, vlit v silikonski kalup.

Vlivanje voska v silikonski kalup

Delno ohlajen in še vroče odlit del položimo skupaj.

Originalna listina in kopija listine s pečatom v zaščitni škatli

Originalna listina in kopija listine s pečatom

RESTAVRIRANJE URBARJA GOSPOSTVA BRDO PRI KRANJU, 1705–1718

Stanje urbarja pred posegi

Naluknjan knjižni blok

mag. Blanka Avguštin Florjanovič
Marjana Cjuha

Signatura: SI AS 1074, Zbirka urbarjev, 64 (I/9u)
Poškodbe: poškodbe insektov

Urbarji so ena izmed dragocenejših zvrsti gradiva, ki jih hrani Arhiv Republike Slovenije. V obliki knjige ali nevezanih zapisov jih je več kot dva tisoč, Zbirka urbarjev (SI AS 1074), v katero spada tudi omenjeni urbar, pa šteje 191 enot oziroma 150 urbarjev.

Pri urbarju gospostva Brdo pri Kranju je specifičnost poškodbe zahtevala temeljit razmislek o izbiri primerne konservatorsko-restavratorskega postopka. Insekti, ki so v urbarju očitno preživeli kar nekaj življenjskih ciklusov, so ga v celoti naluknjali in povsem oslabili njegovo strukturo. Zaradi hudih poškodb je urbar dobesedno razpadal, zato je bil umaknjen iz čitalniške uporabe.

Po pregledu in pripravi dokumentacije pred posegom smo lahko določili posamezne strukturne elemente in materiale, ki so uporabljeni na rokopisu. Tehniko povezave knjižnega bloka s platnico je bilo mogoče prepoznati le delno. V fragmentih ohranjeni strukturni elementi hrbtnega dela so vendarle izdali toliko informacij, da smo lahko izdelali maketo vezave v merilu 1 : 1. Z njo smo preverili gibanje in delovanje zvezanega urbarja, uporabljeno tehniko povezave pa kasneje prenesli na izvirni urbar. Tovrstne vezave sicer spadajo v t. i. skupino »dolgi šiv«.

Klasično ročno restavriranje bi bilo zaradi številnih drobnih luknjic in velikega števila listov, ki bi jih morali zapolniti, zelo dolgotrajno. Dobra kakovost papirja in netopnost črnila v vodi sta nam dovoljevali restavriranje listov na napravi za dolivanje celuloznih vlaken, ki je neprimerno hitrejša. Da bi se izognili neželenemu narastku v hrbtu, kar zahteva tip že omenjene vezave, smo liste tokrat utrdili le s premazom lepila iz škroba in metil-celuloze. Običajno se za utrditev poleg lepila uporabi tudi zelo tanek japonski papir, vendar bi ta v primeru urbarja preveč povečal debelino knjižnega bloka.

S tehniko dolivanja celuloznih vlaken smo tokrat prvič dopolnili tudi zelo poškodovane razslojene opore iz lepenke. Restavrirane sloje smo ponovno zlepili s škrobnim lepilom in jih vrnili na prvotno mesto.

Posebnost vezave sta sestava treh sestavljenih ploščatih vezic iz papirja, pergamenta in usnja ter povezava knjižnega bloka s platnico. Restavrirane lege so preko veznikov prišite na vezice tako, da se enakomerno nizajo v hrbtnem delu knjižnega bloka ter mu dajejo obliko in trdnost. Fragmenti, ki smo jih zasledili na hrbtu, so narekovali izdelavo lanenih ojačitev v hrbtnem predelu ter izdelavo

dvobarvnega vezenega kapitala na glavi in peti knjige.

Knjižni blok je zaščiten s platnico, ki je s knjižnim blokom povezana s tankimi galunskimi trakovi. Platnico sestavljata opori iz restavrirane lepenke na sprednji in zadnji strani knjižnega bloka, hrbtni del je nov. Celoto prekriva nova, taninsko obdelana kozja koža, prekrita s fragmenti, ki smo jih vrnili na prvotno mesto. Na sprednjem predelu platnic smo po ohranjenih sledih izdelali nova lanena zapirala.

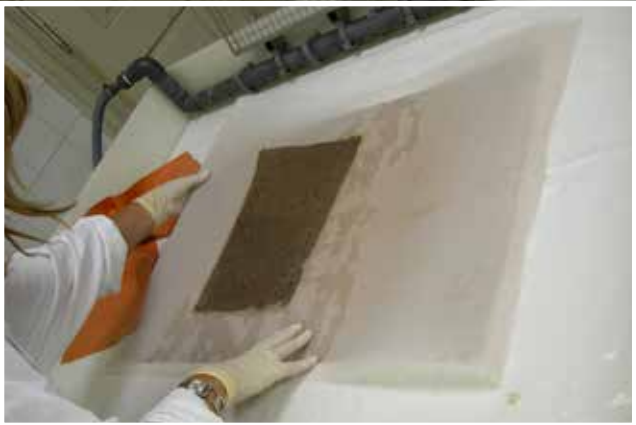
Čeprav se je hrbet knjige ohranil le fragmentarno, nam je iz ohranjenih delov uspelo razbrati posamezne podrobnosti zapletene vezave in jo uspešno rekonstruirati.

RESTORATION OF THE RENT-ROLL OF THE BRDO PRI KRANJU SEIGNIORY, 1705-1718

Rent-rolls are records of revenues received, rights granted, and dues paid by individual land seigniories from the 13th until the mid-19th century. By following their chronological development, we can trace the evolution of bookbinding techniques over a stretch of several centuries. The rent-roll of the Brežice seigniority is an example of a so-called long-stitch bindings. The damage suggests that insects were able to inhabit the volume over several life cycles, completely perforating it and severely weakening its structure.

Razslojena opora iz lepenke

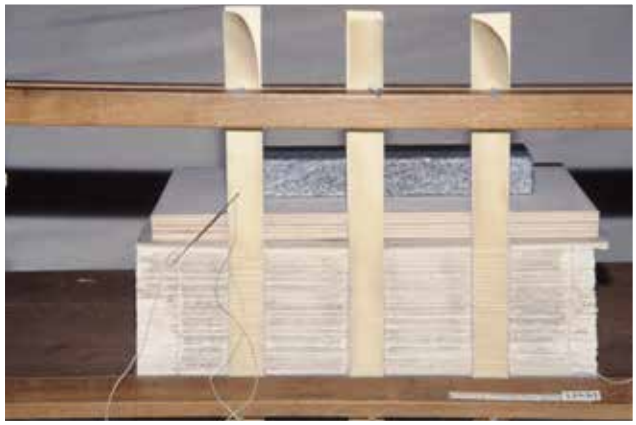
Dopolnjevanje na napravi za dolivanje celuloznih vlaken

Restavrirani sloj lepenke

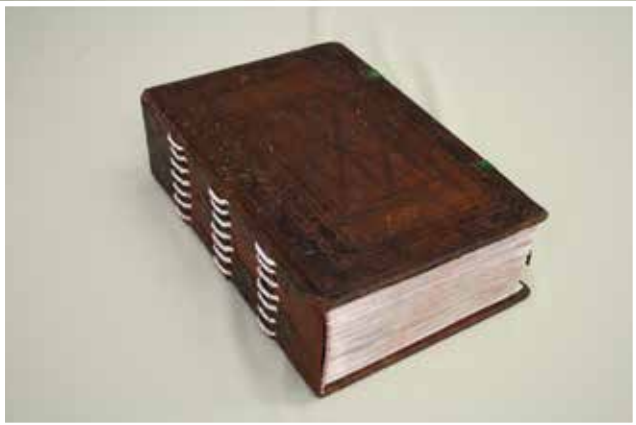
Sestavljanje slojev

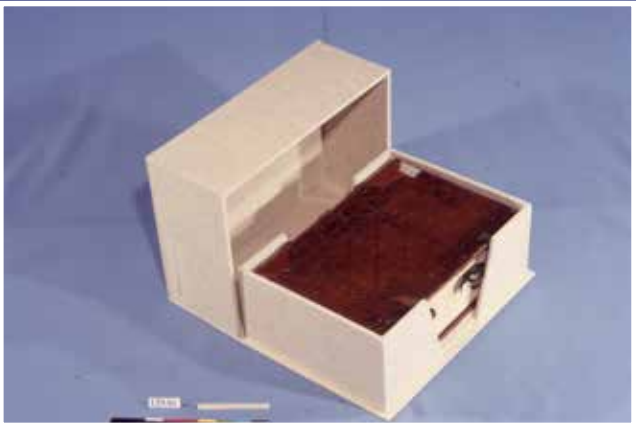
Šivanje knjižnega bloka na napenjalu

Povezava knjižnega bloka s platnico

Po konservatorsko-restavratorskem posegu

Urbar v zaščitni škatli

NAČRT REKONSTRUKCIJE POŠKODB OBREŽJA SAVE PO POPLAVAH IZ LETA 1850

Načrt pred konservatorsko-restavratorskim posegom

Detajl poškodbe: močna nagubanost in nečistoče

Tatjana Rahovsky Šuligoj

Signatura: SI AS 50, Deželna gradbena direkcija v Ljubljani, XV/6-7/I. 1850

Naslov: Rekonstrukcija poškodb obrežja Save po poplavih, situacija pri Franko

Poškodbe: slaba kakovost papirja, nečistoče, zmečkanine, manjkajoči deli in raztrganine

Tehnični grafični dokumenti predstavljajo pomembno povezavo s kreativnim procesom nastanka, tako materialno kot vsebinsko. Pogosto so tudi edini zapis grajene ali naravne krajine, ki danes ni več ohranjena.

Arhiv Republike Slovenije hrani v fondu SI AS 50, Deželna gradbena direkcija v Ljubljani, zbirko grafičnih dokumentov, ki so jih večinoma v 19. stoletju po naročilu države izdelali za regulacijo in vzdrževanje porečja Save. Ti predstavljajo tudi ene od prvih pravih načrtov za urejanje naselij in prostora na Slovenskem.

Risbe na dokumentih niso le tehnično nazorne, ampak tudi grafično skrbno izdelane. Grafične predstavitve so s senčenjem, z barvanjem in vrisovanjem izmišljenih dekorativnih delov zelenja in drugih estetskih likovnih dodatkov včasih prave male likovne mojstrovine. Zaradi slabe kakovosti podlage, pogoste in neprimerne uporabe ter hrambe so posamezni dokumenti močno poškodovani in je zato njihova primarna celota okrnjena.

Konservatorsko-restavratorski postopek je prilagojen za vsak posamezni dokument ter odvisen od številnih estetskih in praktičnih preučevanj in zahtev. Predstavljen načrt je na prosojnim papirju. Prosojnost papirja lahko dosežemo z različnimi postopki, ki so se skozi čas spreminjali. Prav postopki za doseg želene prosojnosti imajo tudi veliko pomanjkljivosti ter škodljivih vplivov na trajnost in obstojnost papirja. Močno mletje celulozne mase ali obdelava s posebnimi kemijskimi postopki, oboje povzroča, da papir spremeni barvo, se hitro lomi, raztrga, ni prožen in je zelo občutljiv na vlago. Ena od glavnih značilnosti prosojnih papirjev je prav velika občutljivost na vlago. Spremembe dimenzij papirja in posledično merila, ki nastanejo zaradi neprimerne klime, neustreznih pogojev hranjenja ali neprimernih konservatorsko-restavratorskih postopkov, imajo lahko pri tehničnih in arhitekturnih načrtih resne posledice za študij in rekonstrukcijo arhitekturnih mer ter pororcev.

Za prosojne papirje veljajo enaki principi konserviranja-restavriranja kot za druge dokumente na papirju, le da so ti prilagojeni značilnostim prosojnih papirjev. Predvsem občutljivost na vlago pogojuje previdno uporabo vodovsebnih lepil in ohranitev značilne prosojnosti dokumenta.

Predstavljeni načrt je imel poleg raztrganin, manjkajočih delov, krhkosti, občutljivosti na vlago in umazanije tudi zelo močno nagubanost. Zato smo morali še pred suhim čiščenjem s kontroliranim

vlaženjem v improvizirani vlažilni komori in z vlažilno gobico Kanebo® sprostiti in nato zravnati zapognjene gube. Po ravnanju in suhem čiščenju z radirko smo začasno sestavili posamezne dele objekta z lica s tako imenovanimi mostički. Tako fiksiranemu objektu smo s hrbtne strani zapolnili manjkajoče dele in razpoke s trakovi iz japonskega papirja in škrobnim (vodovsebnim) lepilom. Občutljivost na vodo smo nadzorovali tako, da smo delali na manjših površinah. Po konserviranju-restavriranju smo načrt vložili v mapo iz trajno obstojnega papirja, ki služi kot opora in zaščita.

Pri prosojnih papirjih je pomembno, da ohranimo njihovo prosojnost, preprečimo spremembe dimenzij, zagotovimo ustrezno oporo in olajšamo rokovanje pri hrambi in uporabi. Zato je tovrstno gradivo treba pravilno uporabljati ter ga hraniti v strožjih in bolj nadzorovanih klimatskih razmerah. Skladiščna oprema mora biti dimenzijsko prilagojena formatu gradiva, da se originali lahko hranijo brez nepotrebne prepogibanja in zvijanja. Za potrebe uporabnikov pa je objekt digitaliziran in dostopen v digitalni obliki.

V Arhivu Republike Slovenije pristojni arhivisti sledijo konservatorsko-restavratorskim zahtevam varovanja in hrambe zbirk tehnične dokumentacije. Gradivo sistematično vrednotijo, skrbijo za njegovo potrebno konserviranje-restavriranje in primerno hrambo v depolu. Opravljena je bila tudi sistematična digitalizacija fonda, iz katerega je predstavljeni načrt.

PLAN FOR THE RECONSTRUCTION OF FLOOD DAMAGE ALONG THE BANKS OF THE SAVA RIVER FROM THE YEAR 1850

Technical drawings provide an important insight into the creative process involved in their creation, while at the same time capturing the spirit of the period in which they were made. They are often also all we are left with to remind us of man-made and natural landscapes that have ceased to exist or have not been preserved.

Apart from being technically detailed, the drawings are also meticulous in terms of their graphic (shading, colouring, and depiction of imaginary decorative items of greenery and other aesthetic additions).

Unfortunately, some of the drawings in our collection are now seriously damaged due to the poor quality of the materials on which they were created, as well as improper handling and storage.

Conservation treatment is tailored to each individual drawing and depends on numerous aesthetic and practical considerations and research results.

Načrt v improvizirani vlažilni komori

Suho čiščenje z radirko

Natančnejše suho čiščenje s tršo radirko

Ravnanje drobnih gub z vlažilno gobico

Ročno restavriranje

Ravnanje pod utežm

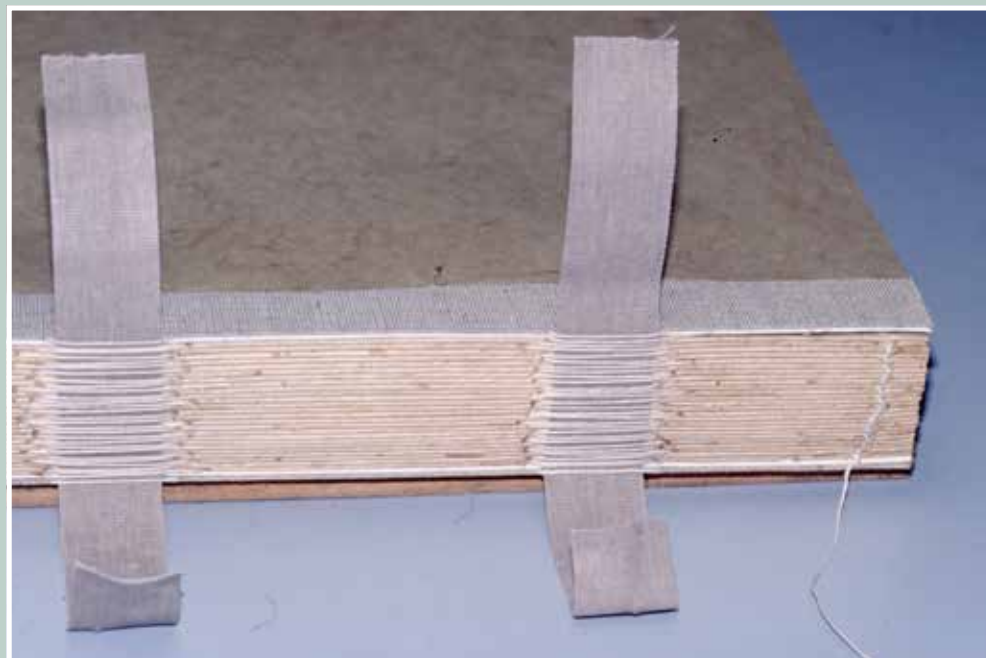

Načrt po konservatorsko-restavratorskem posegu

KNJIGE Z VZMETNIM HRBTOM

Mehanske poškodbe na hrbtu knjižnega bloka

Zašit knjižni blok

Darja Harauer

Signatura: SI AS 134, Okrajno glavarstvo Logatec, Delovodnik 1940

Poškodbe: raztrganine in natrganine hrba knjige ter nestrokovna popravila z lepilnim trakom

Arhivi hranijo številne knjige, marsikatera med njimi je vezana s posebno tehniko, znano kot vezava z vzmetnim hrbtom. Ta tehnika vezave je najpogostejše uporabljena za velike in težke knjige 19. in 20. stoletja, kot so delovodniki, kazala, protokoli, zemljiške knjige, katastri in registri. Te arhivske knjige so se uporabljale vsakodnevno in so zato morale prenesti številna odpiranja. Njihov bistveni sestavni del je vzmet, izdelana s pomočjo lepljenja hrbtnih vložkov na predlogo (model), t. i. šablone. Vzmet pri vezavi z vzmetnim hrbtom knjižni blok v hrbtu dvigne in izravna ter s tem omogoči plosko razpiranje knjig. Knjiga, ki se vodoravno popolnoma razpre, omogoča pisanje na ravno podlago in tudi olajša branje.

Knjige z vzmetnim hrbtom so zaradi svoje teže, velikosti, neprimerne uporabe, dolgotrajne neustrezne hrambe in pogostega fotokopiranja velikokrat poškodovane in zato nedostopne uporabnikom. Najizrazitejše poškodbe, ki so posledica pokončne hrambe, so običajno v hrbtnem delu. Kažejo se kot raztrganine in natrganine, ki jih spremljajo nestrokovna popravila z lepilnim trakom. Pri knjigah z manjkajočimi platnicami so običajno poškodovane tudi prve in zadnje lege knjižnega bloka. Postopek konserviranja-restavriranja vezave z vzmetnim hrbtom je v nadaljevanju predstavljen na primeru knjige Delovodnik 1940 iz fonda SI AS 134, Okrajno glavarstvo Logatec. Zaradi poškodb in slabega stanja knjige smo se odločili za popolno prevezavo v tehniki vezave z vzmetnim hrbtom, saj knjige, ki so težke in velike ter potencialno veliko v uporabi, potrebujejo močno in funkcionalno prevezavo.

Raztrganine v vezniku posameznega polknjižnega bloka smo utrdili z japonskim papirjem in vodotopnim lepilom (metil-celulozo). Izdelali smo nova spojna lista in lege zašili na štiri platnene trakove (število trakov je odvisno od velikosti in debeline knjige). Hrbet zašitega knjižnega bloka smo polepili s škrobnim lepilom. Posušen knjižni blok smo med dvema deskama stisnili v ročni stiskalnici, s tem smo stanjšali debelino našiva in dosegli, da se je debelina hrba izravnala z debelino knjižnega bloka.

Platnica iz osnovne lepenke in lepenke za oporo je bila delno ohranjena. Lepenka za oporo je bila dobro ohranjena, zato smo jo ponovno uporabili; vendar je bilo treba zamenjati osnovno lepenko. Za sestavljanje platnice smo najprej odrezali novo osnovno lepenko, ki smo jo položili k prvi in zadnji legi knjižnega bloka, odmaknili za milimeter od hrbtnega pregiba in na nekaj mestih prilepili. Ravno tako smo na osnovno lepenko prilepili zašite trakove in dvojni kapitalni trak. Sledila je izdelava hrba platnice.

Pomemben del hrbta take vezave je izdelava predloge (modela), t. i. šablone iz kartona višje gramature. Šablona se mora tesno oprijemati hrbta knjižnega bloka. Z lepljenjem hrbtnih vložkov na šablono dosežemo, da deluje kot vzmet. Koliko hrbtnih vložkov (običajno tri do pet) bo takšna vzmet imela, je odvisno od debeline in velikosti knjižnega bloka. Prvi hrbtni vložek moramo odrezati v širini od pregiba do pregiba hrbta na knjižnem bloku, vsak naslednji hrbtni vložek pa mora biti širši za 2 mm. V primeru tega delovodnika smo z mešanico škroba in sintetičnega lepila zlepili pet hrbtnih vložkov. Čez zlepljene hrbtne vložke smo nato nalepili še močnejši papir v širini šablone.

Po izdelavi vzmetnega hrbta smo se lotili še dokončanja platnice. Novi osnovni lepenki in ohranjeni lepenki za opori smo polepili in sestavili v platnico (ohranjeno lepenko, poravnano z zgornjim in s spodnjim robom osnovne lepenke). Vse skupaj smo močno stisnili v ročni stiskalnici in pustili, da se posuši. Hrbtni del in vogale smo prevlekli z usnjem, lepenke pa s platnom. V zadnjem koraku smo spojna lista nalepili na platnico.

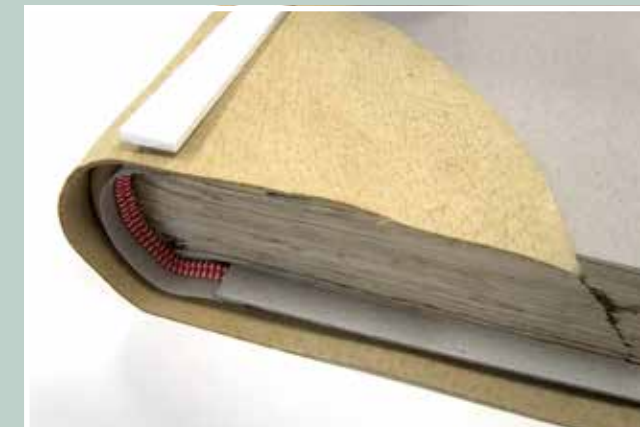
Za hrambo velikih in težkih knjig je najprimernejši ležeči položaj. K zmanjšanju mehanskih poškodb arhivskega vezanega gradiva (knjig) bi vsekakor pripomogli tudi ustrezno regulirana uporaba v čitalnici, prepoved fotokopiranja, digitalizacija in pazljivo ravnanje z gradivom.

BOOKS WITH SPRING-BACK SPINE

Springback binding technique is one of the most common binding techniques used for archival books of the 19th and 20th centuries. It allows a book to completely open flat, facilitating reading and writing on a level surface. This makes it particularly suitable for large and heavy registers that are frequently used, such as birth, marriage and death registers. The essential component of the binding is the spring, which is made by glueing spine linings onto a template. Damage to spine area is typically caused by the book's size and weight, its frequent use and upright storage.

Pritrditev šablone na hrbet knjige

Pritrditev novega usnja na hrbtni del

Značilen hrbtni lok pri razprti knjigi

REŠEVANJE OŽGANEGA GRADIVA

Dokumenti so v škatli razvrščeni v mapah oziroma ovojih

Suho čiščenje

Nataša Petelin

Signatura: SI AS 1859, Sedmi korpus narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije

Naslov: Dokumenti Sedmega korpusa Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije, 1943–1945

Količina: 8 arhivskih škatel

Gradivo Sedmega korpusa narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije (1943–1945), ki ga hrani Arhiv Republike Slovenije, je dragocen vir za raziskovanje narodnoosvobodilnega boja ter pomemben nosilec zgodovinskega spomina in slovenske nacionalne dediščine. Posledično je tudi eno izmed najbolj izposojanih v arhivski čitalnici. Gre za korespondenco z glavnim in divizijskimi štabi, za personalne popisne pole, različne evidence in drugo gradivo, ki je bilo med vojno skrito na neznani lokaciji v Kočevskem rogu in so ga zadnji trenutek s hitrim umikom še rešili pred popolnim požigom. Danes obsega 52 škatel oziroma 6 tekočih metrov gradiva.

Iz fonda so bili odbrani najbolj poškodovani dokumenti: osem arhivskih škatel nevezanega spisovnega gradiva in trije zvezki. V CKR jih kontinuirano restavriramo od leta 2012.

Zaradi izjemnih razmer, v katerih so dokumenti nastajali in bili hranjeni med vojno, je gradivo v slabem materialnem stanju. Uporaba vojnega, lesovinskega papirja z visoko vsebnostjo lignina povzroča hitro zakisanost in krhkost. Poleg tega so nekakovostni kopirni papirji (indigo) občutljivi na svetlobo in vlago. Neustrezna hramba v partizanskih tiskarnah, bunkerjih in skrivališčih je povzročila še mehanske poškodbe. Največjo dodatno škodo pa so povzročili ogenj in visoke temperature, zaradi katerih je papir ožgan, predvsem pa krhek in drobljiv. Takšno stanje otežuje uporabo gradiva in ogroža njegovo dolgoročno ohranitev.

Pri izbiri restavratorskega postopka je bilo treba upoštevati občutljivost papirja ter vodotopnost zapisov, hkrati pa smo želeli v največji možni meri ohraniti izvirni otip in avtentičnost gradiva. Presodili smo, da je najustreznejša izbira ročno dopolnjevanje manjkajočih delov in utrjevanje papirja na najbolj krhkih mestih – ožganinah.

Z dokumentov smo najprej suho očistili saje in površinske nečistoče. Zaradi krhkih listov je bila potrebna velika pazljivost, da ne bi med čiščenjem povzročili dodatnih poškodb papirja. Suho očiščene liste smo ročno restavrirali: poravnali zmečkanine in gube, zlepili raztrganine, manjkajoče dele dopolnili z japonskim papirjem primerne gramature, nato pa najobčutljivejše predele z obeh strani utrdili še s tankim japonskim papirjem in škrobnim lepilom, s čimer smo liste dodatno mehansko utrdili. Gradivo smo po končanem konservatorsko-restavratorskem posegu zaščitili z ovojem iz debelejšega trajno obstojnega papirja, ovito gradivo pa shranili nazaj v arhivsko škatlo.

S konservatorsko-restavratorskim posegom smo izboljšali materialno stanje gradiva in njegovo vsebino zopet naredili dostopno. A za dolgoročno ohranitev gradiva je ključna tudi skrbna in odgovorna uporaba. Pogosta ali neprimerna raba tako občutljivega gradiva bi namreč lahko hitro pripeljala do novih poškodb.

SALVAGING FIRE-DAMAGED MATERIAL

Documents saved from destruction in Kočevski rog are an important part of Slovenia's national heritage and an indispensable source for understanding and researching the national liberation struggle during World War II. Their poor state of preservation reflects the improvised wartime conditions in which they were created, including the use of low-quality wood-pulp and carbon (indigo) paper, as well as mechanical damage caused by improper storage and handling. Additional damage was caused by fire and high temperatures, which scorched the paper and made it fragile and brittle. During treatment, soot and surface impurities were first removed from the damaged paper, after which missing areas were manually filled in and the most fragile parts were reinforced.

This treatment enabled us to stabilize the damaged documents and restore access to their contents. However, frequent or improper handling of such sensitive paper records could quickly lead to further damage.

Dopolnjevanje manjkajočih delov na presvetlitveni mizi

Utrjevanje najbolj poškodovanih delov s tankim japonskim papirjem za povečanje mehanske odpornosti

Hramba gradiva v arhivskem skladišču

NEGATIVI NA STEKLU IN POLIESTRSKIH FOLIJAH

Prejšnji način zaščite negativov danes ni več ustrezen. Papirni ovoji in škatle, v katerih so bili vloženi negativi, so bili močno prašni.

Večina negativov na poliestrskih folijah je bila hranjena v kovinskih škatlah in vložena v papirne pisemske ovojnice.

Lucija Planinc

Signatura: SI AS 1138, Geodetska uprava Republike Slovenije

Število negativov: 12.081

Poškodbe: prašne površine, srebrovo zrcaljenje, zdrobljeno steklo, zlepljeni negativi

Srebrovo-želatinski negativi na steklu in poliestrskih folijah prikazujejo katastrofe ozemlja Slovenije ter so pomemben vir informacij za razumevanje razvoja in urejanja prostora. Celosten pristop k njihovi ureditvi je obsegal popisovanje, konserviranje-restavriranje, tehnično ureditev in postopke digitalizacije. Prispevek se osredotoča na konserviranje-restavriranje poškodb krhkega materiala in na ustrezno tehnično ureditev, ki zagotavlja najboljšo trajno hrambo tovrstnega gradiva.

Po pregledu negativov smo šele med konserviranjem-restavriranjem lahko podrobneje ocenili in ugotovili, da je stanje vseh negativov dobro, delež mehansko poškodovanih, na primer zdrobljenih in skupaj zlepljenih, pa majhen. Glavna težava so bili neustrezni ovoji in zaščitne škatle, ki ne ustrezajo današnjim standardom za trajno hrambo arhivskega gradiva. Na njih se je nabral prah, pri nekaterih negativih tudi v notranjosti ovojev in škatel.

Pri večini negativov smo zaznali srebrovo zrcaljenje, ki je vidno kot modrikasto-srebrna površina na temnih delih slike in je značilna poškodba tako za pozitive kot negative srebrovo-želatinskih fotografij. Prav tako smo zaznali prstne odtise, ki so problematični, ker vplivajo na degradacijo fotografske emulzije. Pri nekaterih negativih je bilo na robovih emulzijske plasti nalepljenih več črnih lepilnih trakov, ki jih nismo odstranjevali.

Vse negative smo suho očistili z mehkim čopičem in s krpami iz mikrovlačen. Steklene površine in emulzijske plasti z manjšimi poškodbami srebrovega zrcaljenja, omejenimi na skrajni rob, smo očistili s preprostejšo metodo. Za čiščenje emulzijske plasti z razširjenim srebrovim zrcaljenjem pa smo uporabili zahtevnejšo metodo z več kemikalijami, s katero smo poškodbo odstranili.

Zaradi sledljivosti velikega števila negativov smo vsakega označili po oznakah arhivskega popisa in mu dodali zaporedno številko. Vsak negativ smo vložili v lasten papirni ovoj, ki ustreza standardom za trajno hrambo tovrstnega gradiva, in nanj prepisali pripadajočo oznako negativa. Tako opremljene smo vložili v kartonaste škatle, namenjene prav trajni hrambi fotografskega gradiva na steklu in poliestrskih folijah.

Cilj celovitega pristopa k ureditvi tovrstnega fotografskega arhivskega gradiva je bil povečati dostopnost občutljivega in krhkega slikovnega gradiva širši javnosti. S pionirskim delom konserviranja-restavriranja negativov, ki ga je izvedel kolektiv CKR v sodelovanju s strokovnimi sodelavci arhiva, smo ta cilj dosegli in hkrati pripravili izhodišča za ustrezno celostno obravnavo podobnega arhivskega gradiva.

GLASS PLATE NEGATIVES AND NEGATIVES ON PLASTIC SUPPORTS

One of the more recent projects of the Conservation and Restoration Centre of the Archives of the Republic of Slovenia involved the conservation treatment and rehousing of a collection of silver-gelatin glass plate negatives and negatives on plastic supports in preparation for its digitisation and long-term preservation. The principal challenges included unsuitable folders and protective boxes, silver mirroring, and fingerprints on the surfaces of the negatives. The negatives were surface cleaned using dry methods and, where necessary, chemically cleaned. Each negative was labelled, placed in a folder made of permanent paper, and stored in a box specifically designed for the long-term preservation of glass plate negatives.

Prašen papirni ovoj

Negativi so se hranili tudi v škatlah proizvajalca

Primer srebrovega zrcaljenja, značilne poškodbe srebrovo-želatinskih fotografij, ne glede na to, ali gre za pozitiv ali negativ ter ne glede na vrsto nosilca.

Kemijsko očiščen negativ

Zdrobljen negativ na steklu

Zdrobljen negativ v po meri izdelanem paspartuju za varno hrambo

Ob stiku dveh srebrovo-želatinskih emulzij se negativa ob povišani vlagi v ozračju lahko močno sprimeata.

Ločena negativa po namakanju v kemikalijah

Negativi v novih ustreznih ovojih; na levem spodnjem robu negativa je vidna oznaka negativa s pripadajočo zaporedno številko.

Tako kot negativ je označen tudi ovoj.

Na novo tehnično urejeni negativ v zaščitni škatli, namenjeni prav za trajno hrambo negativov na steklu

Arhivski depo, kjer se hranijo negativ

VAROVANJE DEDIŠČINE V DESETLETJU SPREMEMB

Razvoj Centra za konserviranje in restavriranje arhivskega gradiva v letih 2016–2026

Anja Props

Center za konserviranje in restavriranje, ki od leta 1980 deluje kot posebna organizacijska enota Arhiva Republike Slovenije, je bil leta 1956 ustanovljen kot konservatorsko-restavratorski oddelok Muzeja narodne osvoboditve Ljudske republike Slovenije, današnjega Muzeja novejših zgodovine Slovenije. Oddelok je bil ustanovljen z namenom konserviranja in restavriranja v vojni poškodovanega papirnega gradiva in drugih muzealij, pa tudi pomoči z delom in nasveti muzejem v Sloveniji. Zaradi interesa in potreb po reševanju gradiva v drugih ustanovah je kmalu začel opravljati storitve za številne arhive, knjižnice in muzeje. Center za konserviranje in restavriranje Arhiva Republike Slovenija (v nadaljevanju: CKR) tudi danes enakovredno skrbi za gradivo matičnega in slovenskih regionalnih arhivov ter številnih drugih javnih in zasebnih skrbnikov pisne in grafične dediščine, ki potrebuje ustrezno konservatorsko-restavratorsko obravnavo.

Zgodovina in razvoj delavnice od začetkov leta 1956 do leta 2016 sta že predstavljena v treh jubilejnih publikacijah (Grabnar, 1997: 11–22; Grabnar, 2006: 12–18; Grabnar, 2016: 188–203), izdanih ob praznovanju 40-, 50- in 60-letnice CKR. Dopolnjujeta jih tudi dva zanimiva zapisa, osebna izpoved Nade Čučnik Majcen (Čučnik Majcen, 1997: 77–82), vodje v obdobju 1975–1984, in zapis Jedert Vodopivec Tomažič (Vodopivec Tomažič, 2024: 50–55), vodje v obdobju 1990–2019. Na tem mestu se zato osredotočamo na najnovejše obdobje delovanja CKR, torej zadnje desetletje od leta 2016 do leta 2026, ki ga zaznamujejo nadaljevanje temeljnih konservatorsko-restavratorskih praks ter pomembne strokovne, tehnološke in organizacijske spremembe.

Med kontinuiteto in spremembami

Zadnjo kadrovsko spremembo je CKR doživel leta 2019, ko se je upokojila dotedanja vodja Jedert Vodopivec Tomažič, vodenje pa je prevzela ena izmed dolgoletnih konservatorok-restavratorok Lucija Planinc. V istem letu je z delom konservatorke-restavratorke začela Anja Props, kar je bila prva nova zaposlitev po letu 1995. Število strokovnih sodelavcev tako od upokojitve Matjaža Casarja leta 2006 ostaja nespremenjeno – devet skupaj z vodjo. V zadnjem desetletju je CKR doživel bistvene prostorske spremembe. Zaradi nujnosti pridobitve dodatnih delovnih površin in dotrajane opreme je bila leta 2020 prenovljena 40 m² velika knjigoveška konservatorsko-restavratorska delavnica v Grubarjevi palači. Prenova, ki je obsegala predvsem izdelavo novega pohištva, je predstavljala pomembno izkušnjo za načrtovanje velike selitve Arhiva Republike Slovenije, ki je leta 2024 po skoraj treh desetletjih od prvih načrtov dočakal nove prostore. Jeseni 2024 se je po mesecih vnovičnega intenzivnega načrtovanja organizacije novih prostorov, iskanja ustreznih tehnoloških rešitev ter načrtovanja tehnološke in druge opreme ob selitvi arhiva v nove prostore na Poljanski cesti 40 v Ljubljani preselil tudi celoten

konservatorsko-restavratorski oddelek. Po štiriinštiridesetih letih je oktobra 2024 zapustil približno 170 m² veliko delavnico v pritličju Grubarjeve palače ter zasedel več kot štirikrat večje prostore v visokem pritličju in kleti nekdanje avstro-ogrske domobranske vojašnice. Po selitvi deluje na 776 m², od tega 624 m² v visokem pritličju in 152 m² v kleti. Na zahodnem delu severnega trakta se na 186 m² nahaja šest stalnih konservatorsko-restavratorskih delovnih mest, ki jih dopolnjujejo dodaten 90 m² velik skupen delovni prostor, soba za sprejem in hrambo gradiva, ki čaka na obravnavo ali vračilo skrbnikom, in skupni servisni prostori. Knjigoveški konservatorsko-restavratorski dejavnosti, kjer imajo stalno delovno mesto tri konservatorke-restavratorkе knjigovezinje, je namenjenih 211 m² v vzhodnem delu severnega trakta, od tega je 13 m² namenjenih pomožnim skladiščnim prostorom, v kleti pa 21 m² delu z lesom in s kovino. V kleti se nahajajo še trije specialni oziroma namenski prostori. Fotografski atelje s temnico obsega 40 m², laboratorij, ki obsega 42 m², h kateremu spada tudi manjša ločena soba za hrambo kemikalij. Večji in tehnološko bolje prilagojeni prostori omogočajo učinkovitejše, kakovostnejše in varnejše konservatorsko-restavratorsko delo ter varnejše ravnanje z gradivom in izboljšujejo delovne pogoje.

Od arhivskih dokumentov do pergamentnega lestenca

V preteklem desetletju se je Center za konserviranje in restavriranje uspešno odzival na sodobne izzive, kot so digitalizacija, razvoj preventivne konservacije ter krepitev sodelovanja z domačimi in mednarodnimi institucijami in s strokovnjaki. Kot je že leta 2016 izpostavila Grabnar (2016: 190), je CKR v šestem desetletju obstoja prehajal v izjemno plodno delovno obdobje, saj je bila kakovost opravljenih del večkrat stanovsko nagrajena in prepoznana tudi v širši javnosti. V zadnjem desetletju se je to plodno obdobje nadaljevalo in nadgradilo. Skupina devetih konservatork-restavratork danes izvaja tudi najzahtevnejše kurativne in preventivne posege na raznolikem arhivskem, knjižničnem in muzejskem gradivu – od najstarejših rokopisov, knjig in dokumentov do fotografij, tehničnih načrtov, zemljevidov in risb na prosojnih nosilcih ter likovnih del na pergamentu in papirju. Iz celotnega nabora lahko izpostavimo nekaj posegov: scenarij za film *Na svoji zemlji* (1948), Arhiv RS, 2020; rokopisna knjiga *Antikrista žuljenje* (1769), Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem, 2023; knjiga *Rokopis iz Škofič* (začetek 19. stoletja), Škofijski arhiv v Celovcu, 2020; *Matična knjiga župnije Lendava* (1715–1796), 2024; vezana pergamentna listina s pečatom, zasebni lastnik, 2024; konserviranje-restavriranje, priprava na digitalizacijo in celostna materialna ureditev negativov zemljiško-katastrskih načrtov slovenskega ozemlja iz fonda SI AS 1138, Geodetska uprava Republike Slovenije, 2018–2022; konserviranje-restavriranje in priprava na digitalizacijo listin s pečati iz fonda SI AS 1063, Zbirka listin, 2016–2025; konserviranje-restavriranje risb Franca Košarja, Pokrajinski muzej Murska Sobota, 2016–2024.

Ob tem je delovanje CKR postopoma preraslo okvir obravnave zgolj pisne in grafične dediščine ter se zaradi potreb zunanjih ustanov, posameznikov in priporočil stanovskih kolegov razširilo tudi na posamezne sestavljene predmete iz sorodnih materialov. V zadnjem desetletju so tako

konservatorsko-restavratorsko obravnavo doživeli raznoliki predmeti, kot so: pahljača (18. stoletje), Pokrajinski muzej Ptuj-Ormož, 2020; misijonarski zvitek iz Šanghaja (konec 19. stoletja), Pokrajinski muzej Celje, 2021; album kitajskih slik na *pith* papirju (19. stoletje), Slovenski etnografski muzej, 2023; japonski vezeni paravan (začetek 20. stoletja), Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran, 2025; lesteneč iz pergamenta (20. stoletje), Muzej za arhitekturo in oblikovanje, 2026.

Pridobivanje, nadgrajevanje in predajanje znanja

Zmožnost obravnave raznovrstnih predmetov temelji na širokem spektru strokovnih znanj, poglobljenem teoretičnem razumevanju materialov in konstrukcijskih značilnosti ter desetletjih praktičnih izkušenj sodelavk. Prav sposobnost prenosa in prilagajanja teh znanj in izkušenj na različne vrste materialov in predmetov kaže na strokovno zrelost CKR ter njegovo sposobnost odzivanja na vedno bolj raznolike zahteve konservatorsko-restavratorske prakse. Kljub doseženemu se strokovni razvoj na tem področju ne ustavlja.

Stalno strokovno izobraževanje, ki je temelj tega napredka, zahteva posebno pozornost, še posebej, ker področje konserviranja in restavriranja pisne in grafične dediščine na papirju in pergamentu v Sloveniji ni sistemsko formalizirano. Zaradi razmeroma majhnega števila konservatorjev-restavratork pisne kulturne dediščine v Sloveniji, omejenih zaposlitvenih možnosti ter majhnega števila domačih in tujih strokovnjakov, ki bi specifična znanja sistematično prenašali na mlajše generacije, ostaja tudi v zadnjem desetletju pridobivanje znanja na praktično-teoretičnih seminarjih, delavnicah in drugih oblikah strokovnega usposabljanja ključen – in hkrati najpogostejši – način izobraževanja konservatork-restavratork.

V nasprotju z obdobjem ob koncu 20. in začetku 21. stoletja, ko so se pod vodstvom vrhunskih strokovnjakov v Arhivu Republike Slovenije izvajala sistematična in kontinuirana večtedenska izobraževanja, CKR v zadnjem obdobju takšnih oblik usposabljanja organizira manj. Razloge za to velja iskati v spremenjeni strukturi in usposobljenosti sodelavk, ki so v zadnjih dveh desetletjih postopoma prevzele tudi vlogo posredovanja strokovnega znanja. Večdnevni in enotedenski tečaji so v zadnjem obdobju pogostejše organizirani v sodelovanju s sorodnimi ustanovami, kot sta Akademija za likovno umetnost Univerze v Ljubljani in Društvo restavratork Slovenije, kar omogoča širšo dostopnost znanja tudi konservatorjem-restavratorkem, ki niso nujno specializirani za pisno in grafično dediščino. V tem okviru je CKR sam organiziral ali sodeloval pri organizaciji in izvedbi delavnic, kot so: delavnica zgodovine, identifikacije ter konserviranja in restavriranja negativov (2016) ter teoretično-praktične delavnice identifikacije fotografskega gradiva in njegovega ohranjanja (2023 in 2025) pod vodstvom dr. Blanke Hnulikove iz Češkega narodnega arhiva, Praga, v sodelovanju z Lucijo Planinc iz Arhiva RS; enotedenski praktično-teoretični seminar o konserviranju in restavriranju usnja (2016), ki ga je vodila Márta Kissné Bendefy, konservatorka-restavratorka usnja z Oddelka za konserviranje in restavriranje Madžarske univerze za likovno umetnost in Madžarskega narodnega muzeja v Budimpešti; ter

enotedenska konservatorsko-restavratorska delavnica konserviranja japonskih vezenih paravanov pod vodstvom dr. Howarda Sutcliffa, konservatorja-restavratorja za tekstil iz River Region Costume and Textile Conservation, ZDA (2024, 2025).

Poleg navedenih dejavnosti so se sodelavke v obdobju 2016–2026 udeležile treh seminarjev v tujini. Izpostaviti velja delavnico projekta *Beast2Craft* v Kremsu, ki je povezala priznane mednarodne strokovnjake s področij konserviranja pergamenta, biokodikologije, analize DNK, proteinov, mikrobiologije in materialnih raziskav rokopisov. Poudarek predavanj in praktičnih predstavitev je bil na vplivu konservatorskih posegov na biomolekularne sledi v pergamentu in na povezovanju konservatorske prakse s sodobnimi znanstvenimi metodami raziskovanja. Pomembna je bila tudi delavnica *Description of Medieval Book Covers*, ki je potekala v opatiji St. Florian v Avstriji in je bila posvečena srednjeveškim knjižnim vezavam in platnicam. Predavanja in praktične predavitve so vodili mednarodni strokovnjaki s področij kodikologije, konserviranja in materialnih raziskav rokopisov, s poudarkom na povezovanju tradicionalnih metod raziskovanja s sodobnimi pristopi preučevanja kulturne dediščine.

CKR organizira strokovne delavnice, praktična usposabljanja, prikaze konservatorsko-restavratorskih postopkov, izobraževanja za zaposlene v arhivih, knjižnicah in muzejih, dneve odprtih vrat ter druge oblike strokovnega izpopolnjevanja in dejavno sodeluje pri izobraževanju strokovne javnosti. V CKR, ki je pomembna učna baza za pridobivanje praktičnih strokovnih znanj, so se izobraževali domači in tuji posamezniki na strokovnem usposabljanju s področja ohranjanja pisne in grafične kulturne dediščine: konservatorka-restavratorka Anđela Verkić iz Vojaškega arhiva iz Beograda, konservatorsko-restavratorski tehnik Marko Bilič iz Pokrajinskega arhiva Maribor in arhivski tehnik Milan Škalicki iz Zgodovinskega arhiva Celje.

Pomemben način posredovanja znanja predstavlja tudi delo s študenti dodiplomskega in podiplomskega študija s področja konserviranja-restavriranja. V obdobju 2015–2026 je prakso opravljalo več domačih in tujih študentov, in sicer v obliki nekajdnevni, večtedenskih ali večmesečnih strokovnih praks, ki študentom omogočajo neposreden stik z različnimi vrstami gradiva in s konservatorsko-restavratorskimi postopki. V zadnjem obdobju je bila Lucija Planinc somentorica Anamariji Babič, magistrski študentki na ALUO UL, smer restavratorstvo.

Pomembno vlogo imajo tudi študijska mentorstva sedanje vodje in njene predhodnice študentom s sorodnih področij. Jedert Vodopivec Tomažič je bila med drugim mentorica oziroma somentorica pri doktorski disertaciji Andreje Dragojević in magistrskih nalogah Davida Vogrina in Anje Props. Od leta 2014 Jedert Vodopivec Tomažič in tudi po upokojitvi nadaljuje s predavanji o varstvu arhivskega in dokumentarnega gradiva na Univerzi Alma Mater Europaea na vseh treh stopnjah programa Arhivistika.

Tatjana Rahovsky Šuligoj ob podpori vodje že več kot tri desetletja izvaja zakonsko predpisana izobraževanja na temo materialnega varstva za delavce, ki delajo z dokumentarnim gradivom. V zadnjem desetletju je bilo osnovno znanje o načinu varovanja dokumentarnega gradiva pred poškodbami, uničenjem in izgubo posredovano več kot 2.800 posameznikom.

Pomemben del dejavnosti ni le strokovno izobraževanje konservatorjev-restavratorjev in drugih zaposlenih na področju varovanja kulturne dediščine, temveč tudi ozaveščanje in izobraževanje širše javnosti o pomenu ohranjanja pisne in grafične dediščine. CKR zato posebno pozornost namenja promociji konservatorsko-restavratorske stroke ter predstavljanju svojega dela strokovni in splošni javnosti. Poleg plakatnih predstavitev na vsakoletnem mednarodnem strokovnem srečanju konservatorjev-restavratorjev in zgoščenih povzetkov v vsakoletni publikaciji Konservator-restavrator, ki jo izdajata Društvo restavratorjev Slovenije in Skupnost muzejev Slovenije, so bili v obdobju 2016–2026 objavljeni številni strokovni prispevki, samostojno ali v soavtorstvu. Celotna bibliografija sodelavk je objavljena v prispevku Bibliografija 2016–2026.

Preventivna dejavnost med varovanjem in razstavljanjem gradiva

V preteklem desetletju je center nadaljeval in nadgradil dejavnosti na področju preventivne konservacije, ki predstavlja enega izmed ključnih stebrov varovanja arhivskega gradiva. Pomemben del preventivne dejavnosti je tudi skrb za ustrezno zaščitno embalažo arhivskega gradiva. Leta 2021 je Arhiv Republike Slovenije na podlagi 35. člena Uredbe o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva objavil dokument »Značilnosti trajnejših vrst papirja in zaščitne embalaže«, ki podaja izhodišča za uporabo materialov, primernih za dolgoročno hrambo. Ta izhodišča je CKR prenesel v prakso tudi pri razvoju in oblikovanju arhivskih škatel, ki so nastale v sodelovanju Arhiva Republike Slovenije in proizvajalca ter so prilagojene potrebam varne hrambe in rokovanja z gradivom. Poleg izvajanja praktičnih ukrepov materialnega varstva in spremljanja stanja gradiva pomemben del celostne obravnave predstavljajo tudi izobraževanja, tematski strokovni prispevki in konkretna svetovanja v posameznih primerih. S tem center ne deluje zgolj kot izvajalec posegov na gradivu, temveč tudi kot svetovalna in izobraževalna institucija, ki s prenosom znanja prispeva k dolgoročnemu ohranjanju dediščine pri različnih skrbnikih.

Konservatorke-restavratorke pri postavitvah razstav v matičnem arhivu in pri izposojah gradiva drugim ustanovam skrbijo za uveljavljanje standardov razstavljanja ter za ravnoesje med popularizacijo kulturne dediščine in njenim varovanjem. S selitvijo je Arhiv Republike Slovenije pridobil novo namensko razstavno dvorano, ki nudi nove možnosti za implementacijo standardov ter hkrati zahteva večjo odgovornost in angažiranost konservatork-restavratork. CKR je v preteklem desetletju med drugim sodeloval s pripravo gradiva ali sodelovanjem pri postavitvi razstav: *Na pergamentu in papirju*, Narodni muzej Slovenije, 7. 12. 2017–9. 2. 2018; *Ferdinand Avguštin Hallerstein in njegov spomenik*, Arhiv RS, 26. 4. 2023–30. 8. 2023; *Od filma do arhiva: 120 let slovenskega filma*,

Arhiv RS, 3. 6. 2025–30. 9. 2025; *Most med preteklostjo in sedanjostjo*, Arhiv RS, 6. 10. 2025–30. 3. 2026.

Sklepni pogled na desetletje razvoja

Desetletje 2016–2026 so zaznamovale strokovna rast CKR, širitev dejavnosti ter utrditev njegove vloge na področju ohranjanja pisne in grafične dediščine. V zadnjem desetletju je uspešno povezoval dolgoletno tradicijo konservatorsko-restavratorskega dela z novimi tehnološkimi rešitvami, razvojem preventivne konservacije ter s krepitvijo domačega in mednarodnega strokovnega sodelovanja. Pomemben mejnik tega obdobja je selitev v nove prostore na Poljanski cesti, ki omogočajo sodobnejše in varnejše pogoje za delo ter izvajanje raznovrstnih konservatorsko-restavratorskih posegov. Ob tem je CKR z obravnavo pomembnih spomenikov slovenske pisne in grafične dediščine ter vse pogostejše tudi kompleksnejših predmetov iz sorodnih materialov potrdil visoko raven strokovnega znanja, prilagodljivosti in odgovornosti do dolgoročnega varovanja dediščine. Ob strokovnem delu ostajajo pomemben del njegove dejavnosti tudi izobraževanje, prenos znanja in ozaveščanje strokovne ter širše javnosti. Center tako tudi danes ohranja svoje temeljno poslanstvo – skrb za ohranjanje pisne in grafične kulturne dediščine ter razvoj konservatorsko-restavratorske stroke.

Literatura

Nada ČUČNIK MAJCEN: Načrtno ali naključno?, v: *Konserviranje knjig in papirja: zbornik razprav* (ur. Jedert Vodopivec in Nataša Golob), Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1997, str. 77–82.

Mojca GRABNAR: Razvoj osrednje slovenske konservatorsko-restavratorske delavnice za papir in pergament 1956–1996, v: *Konserviranje knjig in papirja: zbornik razprav* (ur. Jedert Vodopivec in Nataša Golob), Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1997, str. 11–22.

Mojca GRABNAR: Razvoj restavratorsko konservatorske dejavnosti v Arhivu RS 1995–2006, v: *Pol stoletja* (ur. Jedert Vodopivec Tomažič), Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2006, str. 12–18.

Mojca GRABNAR: Zgodovina Centra za restavriranje in konserviranje Arhiva Republike Slovenije, v: *Konserviranje knjig in papirja 2* (ur. Jedert Vodopivec Tomažič), Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2016, str. 188–203.

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ: Kako sem se znašla v arhivu in arhivistiki, v: *Arhivi* 47 (1), str. 50–55.

Osrednji del arhivskega kompleksa na Poljanski cesti 40, kjer ima v kleti in visokem pritličju svoje prostore Center za konserviranje in restavriranje Arhiva RS.

Konservatorsko-restavratorska delovna mesta v novih prostorih

Prostori namenjeni zlasti konserviranju in restavriranju knjižnih vezav

Delavnica konserviranja japonskega vezenega paravana pod vodstvom dr. Howarda Sutcliffea

V novih prostorih je leta 2025 potekala teoretično-praktična delavnica identifikacije fotografskega gradiva in njegovega ohranjanja pod vodstvom Blanke Hnulíkové.

Bibliografija 2016–2026

Uvodno pojasnilo

Pregled bibliografije preteklih obdobij je objavljen v publikacijah *Zapis in podoba* (1996), *Pol stoletja* (2006) ter *Konserviranje knjig in papirja 2* (2016). V nadaljevanju je po tematskih sklopih kronološko predstavljen izbor bibliografije sodelavk CKR. Izbor obsega znanstvene prispevke, strokovne članke, zgoščene povzetke plakatov in tudi nekatere javne predstavitve, televizijske nastope ter radijske intervjuje. Do prispevkov, ki so objavljeni na spletu, dostopate s klikom na ikone X.

Knjige

Anja PROPS: Konserviranje in restavriranje scenarija za film »Na svoji zemlji«. V: *Moderna arhivistika*, let. 6 (2023), št. 1, Maribor: Pokrajinski arhiv, 2023, str. 101–112. <https://www.pokarh-mb.si/zaloznistvo/moderna-arhivistika/izdane-stevilke/moderna-arhivistika-2023-6-1-8>

Darja HARAUER, Anja PROPS, Nataša PETELIN, Stanka GRKMAN, Mateja KOTAR in Lucija PLANINC: Conservation and restoration of the manuscript book from Schiefling am Wörthersee. V: *Humanities and social sciences*, 9 (2021), issue 6, New York (NY): Science Publishing Group, 2021, str. 208–213. <https://www.sciencepublishinggroup.com/article/10.11648/j.hss.20210906.11>

Darja HARAUER in Anja PROPS: Konserviranje in restavriranje rokopisne knjige iz Škofič. V: *Konservator-restavrador*, Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije in Društvo restavradorjev Slovenije, 2021, str. 116, 180. https://plakati-drs.splet.arnes.si/files/2021/12/Zbornik-Konservator-restavrador_2021_small.pdf

Blanka AVGUŠTIN FLORJANOVIČ: Restoration of the late-gothic Pontifical by the minimum intervention principle. V: *Bookbindings: theoretical approaches and practical solutions*, Turnhout: Brepols, 2017, str. 251–266.

Blanka AVGUŠTIN FLORJANOVIČ in Lilijana ŽNIDARŠIČ GOLEC: Priročni urbar gospodstva Brdo pri Kranju ter uradov Naklo in Primskovo. V: *Arhivalija meseca*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2017. <https://www.gov.si/novice/2019-06-01-prirocni-urbar-gospodstva-brdo-pri-kranju-ter-uradov-naklo-in-primskovo/>

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ: Materialna podoba Dalmatinove Biblije. V: *Stati inu obstatu*, št. 25, Ljubljana; Koper: Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar; Univerza na Primorskem, 2017, str. 77–93. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-QRSP9GDD>

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ: Valvasor's Glory of the Dutchy of Carniola, 1689, Vol. III : comparative analysis of binding structure and paper. V: *Bookbindings: theoretical approaches and practical solutions*, Turnhout: Brepols, 2017, str. 227–250.

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ: Valvasorjeva Slava. V: *Konservator-restavrador*, Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije in Društvo restavradorjev Slovenije, 2017, str. 44, 121. https://plakati-drs.splet.arnes.si/files/2022/02/2017_Zbornik.pdf

Blanka AVGUŠTIN FLORJANOVIČ in Mateja KOTAR: Konzervacija Piranskog statuta (1384.). V: *Skriveni svijet starih knjiga*, Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2018, str. 38–4.

Blanka AVGUŠTIN FLORJANOVIČ: Restavriranje poznogotskega Pontifikala po načelih minimalnih

posegov. V: *Konserviranje knjig in papirja 2*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2016, str. 30–39.

Blanka AVGUŠTIN FLORJANOVIČ in Iva GOBIČ VITOLOVIČ: The conservation-restoration of four 19th century archival bindings. V: *Konserviranje knjig in papirja 2*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2016, str. 122–137

Blanka AVGUŠTIN FLORJANOVIČ in Darja HARAUER: Dve v eni: Biblija Jurija Dalmatina, Krško. V: *Konservator-restavrador*, Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije in Društvo restavradorjev Slovenije, 2016, str. 24, 126. https://plakati-drs.splet.arnes.si/files/2022/02/2016_Zbornik.pdf

Blanka AVGUŠTIN FLORJANOVIČ in Darja HARAUER: Repertoriji Deželnega sodišča v Ljubljani. V: *Konserviranje knjig in papirja 2*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2016, str. 175–177.

Stanka GRKMAN in Darja HARAUER: Oklicna knjiga župnije Rodik. V: *Konserviranje knjig in papirja 2*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2016, str. 178–180.

Mateja KOTAR in Blanka AVGUŠTIN FLORJANOVIČ: Statut Pirana, 1384. V: *Konserviranje knjig in papirja 2*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2016, str. 163–165.

Nataša PETELIN: Konserviranje-restavriranje vajeniške knjige mariborskih kirurgov (1776–1837). V: *Arhivi*, let. 41, št. 1, Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2018, str. 269–281. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-S6T0Y3OV>

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ: Zeliščarka. V: *Konserviranje knjig in papirja 2*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2016, str. 169–171.

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ: Biblija oživljena. V: *Konserviranje knjig in papirja 2*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2016, str. 166–168.

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ, Blanka AVGUŠTIN FLORJANOVIČ, Marjana CJUHA, Stanka GRKMAN, Darja HARAUER, Mateja KOTAR, Nataša PETELIN, Lucija PLANINC in Tatjana RAHOVSKY-ŠULIGOJ: Examination and conservation-restoration of Valvasor's Glory. V: *Konserviranje knjig in papirja 2*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2016, str. 68–107.

Spisovno gradivo

Nataša PETELIN: Ožgani dokumenti, 1943–1945. V: *Konserviranje knjig in papirja 2*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2016, str. 184–186.

Fotografije

Lucija PLANINC, Gregor JENUŠ, Jasmina KOGOVŠEK, Alenka STARMAN ALIČ, Primož TANKO in Jedert VODOPIVEC: Materialna ureditev katastrskih načrtov na steklu in plastičnih folijah za uporabo v digitalnem okolju. V: *Arhivi v službi človeka – človek v službi arhivov: digitalna transformacija v arhivistiki / 9. znanstvena konferenca z mednarodno udeležbo Za človeka gre: digitalna transformacija v znanosti, izobraževanju in umetnosti*, Maribor: AMEU - ECM, Alma Mater Press, 2021, str. 62–74.

Lucija PLANINC, Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ in Žiga ŠMIT: Examination of the oldest photograph of Kranj using the PIXE method. V: *Book conservation: one philosophy – many interpretations*, Horn: Berger, 2021, str. 151–186.

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ, Lucija PLANINC in Žiga ŠMIT: Preiskava Puharjeve? fotografije Kranja, V: *III. kongres slovenskih muzealcev*, Ljubljana: ICOM Slovenija, 2021, str. 59.

Gregor JENUŠ, Jasmina KOGOVŠEK, Lucija PLANINC, Alenka STARMAN ALIČ, Žarko ŠTRUMBL in Primož TANKO: Zemljiškokatastrski načrti na steklu in poliesterskih folijah v digitalni dobi : popisovanje, konserviranje, restavriranje in digitalizacija katastrskih načrtov Geodetske uprave Republike Slovenije na steklu in plastičnih folijah ter njihova uporaba v digitalni dobi. V: *Moderna arhivistika* let. 3 (2020) št. (1), Maribor: Pokrajinski arhiv, 2020, str. 1–27. http://www.pokarh-mb.si/uploaded/datoteke/01_jenus_2020.pdf

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ in Žiga ŠMIT: Preiskava fotografije Kranja na steklu (1860) z metodo PIXE. V: *Arhivi*, let. 42, št. 1, Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2019, str. 173–188. ISSN 0351-2835. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-9MGVEQ0D>

Lucija PLANINC: Vizualna preiskava fotografije župnijske cerkve sv. Kancijana z delom glavnega trga v Kranju. V: *Arhivi*, let. 42, št. 1, Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2019, str. 189–205. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-MF3KG57W>

Lucija PLANINC, Marija GRABNAR in Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ: Inventory and protection of photographs from the Julij Felaher collection. V: *Atlanti*, vol. 28, no. 1, Maribor; Trieste: International Institute for Archival Science; Alma Mater Europaea - ECM, 2018, str. 91–102. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-UL0SIE5O>

Lucija PLANINC: Postopki izdelave in materialna sestava najstarejših pozitivov analognih fotografij ter njihove osnovne značilnosti. V: *Priročnik: muzejska konzervatorska in restavratorska dejavnost*, Zv. 1 (2017), Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije, 2017, 2.13.1 (20 str.).

Lucija PLANINC: Delavnica, namenjena spoznavanju fotografij in njihovega okolja: odločanje za njihovo ohranjanje: Praga, od 13. do 24. julija. V: *Arhivi*, let. 39, št. 1, Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2016, str. 115–125. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-KPDQ41YO>

Načrti in risbe na transparentnih papirjih

Tatjana RAHOVSKY-ŠULIGOJ: Technical drawings: conservation treatments. V: *Works of art on parchment and paper*, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani; Arhiv Republike Slovenije, 2019, str. 177–180.

Tatjana RAHOVSKY-ŠULIGOJ: Načrt za Osnovno šolo v Murski Soboti arhitekta Ferija Novaka. V: *Konserviranje knjig in papirja 2*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2016, str. 181–183.

Pergamentne listine

Blanka AVGUŠTIN FLORJANOVIČ in Darja HARAUER: Pergamentne listine v Arhivu Republike Slovenije. V: *Konserviranje knjig in papirja 2*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2016, str. 160–162 (soavtorica Darja Harauer).

Voščeni pečati

Mateja KOTAR: Konserviranje in restavriranje voščenih pečatov v Arhivu Republike Slovenije. V:

Konserviranje knjig in papirja 2, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2016, str. 152–159.

Likovna dela

Anja PROPS in Tadeja TOMINŠEK ČEHULIČ: Darujte za Zimsko pomoč. V: *Arhivalija meseca*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2025. <https://www.gov.si/novice/2025-03-01-darujte-za-zimsko-pomoc/>
Lucija PLANINC: Konserviranje in restavriranje risb Franca Košarja. V: *Konservator-restavrator*, Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije in Društvo restavratorjev Slovenije, 2023, str. 81, 155. https://plakati-drs.splet.arnes.si/files/2024/01/2023_Zbornik-Kons-rest_2023_small.pdf

Nataša PETELIN, Nada MADŽARAC, Irena KRALJ CIGIČ, in Jedert VODOPIVEC: Rescuing The woman in white by Gabrijel Stupica". V *Works of art on parchment and paper: interdisciplinary approaches*, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in Arhiv Republike Slovenije, 2019, str. 205–208.

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ, Lucija PLANINC in Marjeta ČERNIČ: Ampelografski gvaši bratov Kreuzer: analiza in celostna zaščita. V: *Zbirka ampelografskih upodobitev Vinzenza & Conrada Kreuzerja*, Maribor: Umetniški kabinet Primož Premzl, 2019, str. 287–305.

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ in Žiga ŠMIT: Herberstein's Gratae posteritati (1560) in Ptuj and Brno: comparison of the colouring materials used on woodcuts. V: *Works of art on parchment and paper*, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in Arhiv Republike Slovenije, 2019, str. 135–141.

Nataša PETELIN: Restavriranje litografije Franca Jožefa I. s konca 19. stoletja. V: *Konservator-restavrator*, Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije in Društvo restavratorjev Slovenije, 2017, str. 47, 122. https://plakati-drs.splet.arnes.si/files/2022/02/2017_Zbornik.pdf

Stanka GRKMAN: Servitska pietà. V: *Konserviranje knjig in papirja 2*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2016, str. 172–174.

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ, Žiga ŠMIT in Helena FAJFAR: Characterisation of colouring agents in determining the causes of damage in the Ptuj Gratae Posteritati. V: *Konserviranje knjig in papirja 2*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2016, str. 48–57.

Sorodni predmeti

Anja PROPS: Vezeni japonski paravan - konserviranje-restavriranje papirnega dela. V: *Konservator-restavrator*, Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije in Društvo restavratorjev Slovenije, 2026, str. 49, 141. https://plakati-drs.splet.arnes.si/files/2026/05/Props_2026.pdf

Tatjana RAHOVSKY-ŠULIGOJ: Pithov papir kot podlaga za kitajske slike. V: *Konservator-restavrator*, Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije in Društvo restavratorjev Slovenije, 2025, str. 72, 158. https://plakati-drs.splet.arnes.si/files/2026/01/Zbornik-Kons-rest_2025.pdf

Tatjana RAHOVSKY-ŠULIGOJ: Konserviranje in restavriranje kitajskega misijonarskega zvitka. V: *Konservator-restavrator*, Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije in Društvo restavratorjev Slovenije, 2022, str. 58, 129. https://plakati-drs.splet.arnes.si/files/2023/01/2022_Zbornik-Kons-rest_2022

[small.pdf](#)

Lucija PLANINC: Konserviranje in restavriranje dveh pahljač. V: *Konservator-restavrator*, Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije in Društvo restavratorjev Slovenije, 2020, str. 142. https://plakati-drs.splet.arnes.si/files/2020/10/2020_Konservator-restavrator_Zbornik-z-naslovnico.pdf

Materialno varovanje

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ: Prah in plesen v arhivih. V: *Arhivi v službi človeka - človek v službi arhivov v trajnostnem razvoju* / 7. znanstvena konferenca z mednarodno udeležbo Za človeka gre: prihodnost zdaj!, Maribor: Alma Mater Europaea – ECM, 2019, str. 29–34.

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ: Stanje dokumentov po 120 letih: študija primera. V: *Arhivi v službi človeka - človek v službi arhivov* / 6. znanstvena konferenca z mednarodno udeležbo Za človeka gre: izzivi za znanost in izobraževanje, Maribor: Alma Mater Europea – ECM, 2018, str. 118–129.

Tatjana RAHOVSKY-ŠULIGOJ: Strategija reševanja poplavljenega gradiva: preprečevanje, reševanje in odpravljanje posledic nesreče. V: *Arhivi*. - 41, št. 1, Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2018, str. 283–292. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-7JPT4NAN>

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ in Judita ŠEGA: Oporne točke za premislek pri načrtovanju adaptacije ali novogradnje arhivskih depojev na primeru škofjeloške enote Zgodovinskega arhiva Ljubljana. V: *Arhivi v službi človeka - človek v službi arhivov* / 5. mednarodna znanstvena konferenca Za človeka gre: interdisciplinarnost, transnacionalnost in gradnja mostov, Maribor: Alma Mater Europea - ECM, 2017, str. 30–40.

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ: Klimatski pogoji v arhivskih skladiščih. V: *Arhivi v službi človeka - človek v službi arhivov* / 4. mednarodna znanstvena konferenca Za človeka gre: družba in znanost v celostni skrbi za človeka, Maribor: Alma Mater Europea - ECM, 2016, str. 105–113.

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ: Materialno varovanje arhivskega gradiva v Sloveniji v obdobju 1956–2016. V: *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja*, Maribor: Pokrajinski arhiv, 2016, str. 313–341. http://www.pokarh-mb.si/uploaded/datoteke/Radenci/radenci_2016/331-341_vodopivec_2016.pdf

Širše s konservatorsko-restavratorskega področja

Blanka AVGUŠTIN FLORJANOVIČ in Anja PROPS: Selitev knjigoveške konservatorsko-restavratorske delavnice v nove prostore. V: *Konservator-restavrator*, Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije in Društvo restavratorjev Slovenije, 2025, str. 145, 184. https://plakati-drs.splet.arnes.si/files/2026/01/Zbornik-Kons-rest_2025.pdf

Blanka AVGUŠTIN FLORJANOVIČ: Kodeks etike na področju konserviranja-restavriranja knjig kot samostojne discipline. V: *Konservator-restavrator*, Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije in Društvo restavratorjev Slovenije, 2021, str. 24–30. https://plakati-drs.splet.arnes.si/files/2021/12/Zbornik-Konservator-restavrator_2021_small.pdf

Blanka AVGUŠTIN FLORJANOVIČ: Področje papirja, pergamenta in knjižnih vezav. V: *Konservator-*

restavrator, Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije in Društvo restavratorjev Slovenije, 2020, str. 53–61. https://plakati-drs.splet.arnes.si/files/2020/10/2020_Konservator-restavrator_Zbornik-z-naslovnico.pdf

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ, Miloš BUDNAR, Primož PELICON: Application of the PIXE method to organic objects. V: *Book of abstracts* / 6th BSA, 6th Balkan Symposium of Archaeometry 2018, Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2018, str. 30.

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ, Marija GRABNAR: Izobraževanja na področju materialnega varovanja, konserviranja in restavriranja arhivske dediščine v Sloveniji. V: *Atlanti* 27, št. 2, 2017, str. 97–105.

Stanka GRKMAN in Marjana CJUHA: Razvoj in restavriranje poškodovanega gradiva na napravi za dolivanje s papirno snovjo. V: *Konserviranje knjig in papirja 2*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2016, str. 144–151.

Nataša PETELIN: Dokumentacija konservatorsko-restavratorskih posegov v Centru za konserviranje in restavriranje Arhiva Republike Slovenije. V: *Konserviranje knjig in papirja 2*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2016, str. 138–143.

Video in zvočni posnetki

Lucija PLANINC: Rokopis iz Škofič je izjemna najdba. V: *Jezikovni pogovori*, Radio Slovenija, 3. program, program ARS, 28. 7. 2020 (intervjuvanka). <https://ars.rtvsl.si/podkast/jezikovni-pogovori/47471518/174708571>

Blanka AVGUŠTIN FLORJANOVIČ: »Ne berem zapisov – berem zaprto knjigo«: s konservatoriko-restavratoriko mag. Blanko Avguštin Florjanovič o teoretičnem znanju in praktičnih veščinah, ki so potrebne, če hočemo starim knjigam podaljšati življenje. [Elektronski vir]. V: *Podobe znanja*, radijska oddaja, 3. program Radia Slovenije – program Ars, 10. 4. 2020 (intervjuvanka). <https://365.rtvsl.si/arhiv/podobe-znanja/174685137>

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ: Srednjeveški knjižni spomeniki. V: *Ars humana*, Radio Slovenija, program ARS, 29. 1. 2018, (intervjuvanka). <https://365.rtvsl.si/podkast/ars-humana/174516780>

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ: *Vonj po starem mestu: dokumentarna oddaja*, RTV 4, 2. 4. 2018 (intervjuvanka). <https://365.rtvsl.si/arhiv/dokumentarci-kulturno-umetniški/174529909>

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ: Konserviranje knjig in papirja. V: *Pogled v znanost*, Ars program, III. program, Radio Slovenija, Ljubljana, 23. 1. 2017 (intervjuvanka). <https://ars.rtvsl.si/podkast/pogled-v-znanost/126780558/174450754>

Jedert VODOPIVEC TOMAŽIČ: Kako poteka restavriranje pisne in grafične dediščine. V *Osmi dan*, TV Slovenija 1, 12. 1. 2017 (gostja v studiu). <https://365.rtvsl.si/arhiv/osmi-dan/174448706>

Literatura

Nada ČUČNIK MAJČEN in Jedert VODOPIVEC: Bibliografija 1956–1996, v: *Zapis in podoba* (ur. Jedert Vodopivec in Nataša Golob), Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1996, str. 87–91.

Alenka HREN: Bibliografija 1995–2006, v: *Pol stoletja* (ur. Jedert Vodopivec Tomažič), Ljubljana: Arhiv

Republike Slovenije, 2006, str. 86–95.
Mojca GRABNAR: Zgodovina Centra za restavriranje in konserviranje Arhiva Republike Slovenije, v: *Konserviranje knjig in papirja 2* (ur. Jedert Vodopivec Tomažič), Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2016, str. 194–195.

SODELAVKE IN SODELAVCI SKOZI ČAS

Marjana Cjuha

V treh tabelah so predstavljeni uslužbenci in sodelavci, ki so v CKR delovali od njegove ustanovitve do danes. Navedeni so po abecednem redu, ob njihovih imenih pa sta zapisana izobrazba in obdobje zaposlitve oziroma sodelovanja. Pri vodjih je navedeno tudi obdobje vodenja. Prva tabela zajema vse uslužbenke, ki so imeli oziroma imajo z arhivom sklenjeno delovno razmerje za nedoločen čas. Do leta 2026 je bilo redno zaposlenih štiriindvajset konservatorjev-restavratorjev. V drugi tabeli so predstavljeni uslužbenci, ki so imeli sklenjeno delovno razmerje za določen čas, na primer zaradi nadomeščanja porodniškega dopusta, daljše odsotnosti ali opravljanja pripravništva. Zadnja tabela zajema honorarne sodelavce, ki so v CKR delali predvsem v prvih desetletjih njegovega delovanja.

Tabela 1: Vsi redno zaposleni uslužbenci v Centru za konserviranje in restavriranje – v Muzeju narodne osvoboditve Slovenije (1956–1979) in v Arhivu Republike Slovenije (1980–2026)

	Priimek in ime	Izobrazba	Čas zaposlitve, vodje
1	AVGUŠTIN FLORJANOVIČ, Blanka	magistrica umetnosti, univ. dipl. bibliotekarka	24. 8. 1987–
2	CASAR, Matjaž	knjigoveški tehnik	3. 12. 1980–30. 9. 2006
3	CJUHA, Marjana	inženirka kemijske tehnologije	8. 1. 1992–
4	ČERNEC, Dragica	konservatorka	1959–31. 7. 1991
5	ČUČNIK MAJCEN, Nada	univ. dipl. inženirka kemije	1. 7. 1975–30. 4. 1983 vodja 1975–1983
6	DOBERNIK, Marjan	univ. dipl. inženir kemije	1. 7. 1983–31. 7. 2011 vodja 1983–1990
7	FIŠTER, Janez	knjigoveški tehnik	15. 11. 1983–21. 2. 1990

8	GRKMAN, Stanislava	dipl. inženirka kemijske tehnologije	1. 10. 1993–
9	HARAUER, Darja	grafična tehničarica tiska in dodelave	18. 6. 1990–
10	KAVS SELŠEK, Irena	kemijska tehničarica	15. 10. 1969–31. 8. 1993
11	KOTAR, Mateja	inženirka kemijske tehnologije	1. 8. 1991–30. 9. 2012, 1. 12. 2012–
12	KRESE, Ljudmila	univ. dipl. inženirka kemije	1. 8. 1955–31. 12. 1974 vodja 1956–1975
13	MLAKAR, Slavka	osnovna šola	1. 11. 1959–30. 7. 1965
14	MIKUŽ, Filip	osnovna šola	16. 5. 1961–28. 2. 1973
15	NOVAK, Anica	osnovna šola	10. 3. 1961–31. 12. 1979
16	PETELIN, Nataša	dipl. bibliotekarka in informatičarka	1. 12. 1992–
17	PLANINC, Lucija	prof. likovne pedagogike	1. 10. 1993–
18	POŽUN, Lojze	knjigovez	1956–1960
19	PROPS, Anja	mag. grafična inženirka	4. 11. 2019–
20	RAHOVSKY ŠULIGOJ, Tatjana	univ. dipl. inženirka arhitekture	17. 7. 1995–
21	RAMADANOVIČ, Tatjana	gimnazijska maturantka	1. 3. 1981–31. 10. 1991
22	UHAN, Stane	knjigoveški tehnik	14. 7. 1975–31. 12. 1979
23	VODOPIVEC TOMAŽIČ, Jedert	doktorica znanosti, univ. dipl. inženirka kemije	1. 11. 1980–2. 10. 2019 vodja 1990–2019
24	ZGONC, Ljubo	knjigoveški tehnik	12. 11. 1980–31. 7. 1983

Tabela 2: Uslužbenci, ki so imeli sklenjeno delovno razmerje za določen čas

	Priimek in ime	Izobrazba	Čas zaposlitve
1	BUH, Tina	univ. dipl. bibliotekarka	14. 5. 2001–31. 7. 2002, 12. 12. 2002–12. 12. 2003
2	ČERMELJ, Damjan	srednja šola tiska in papirja	1. 9. 1993–1. 9. 1994
3	GODLER, Andreja	grafična inženirka	15. 7. 1999–31. 8. 2000
4	MOČEVNIK, Iztok	gimnazijski maturant	1. 3. 1997–20. 4. 1998
5	PETERLIN, Simona	univ. dipl. kemičarka	12. 12. 2001–12. 12. 2002
6	PANGERC, Milan	kemijski tehnik	1. 8. 1983–30. 4. 1984, 22. 4. 1985–30. 9. 1985
7	PIVK, Mateja	gimnazijska maturantka	4. 12. 2000–16. 11. 2001
8	RAPUŠ, Katja	univ. dipl. bibliotekarka	12. 12. 2003–11. 12. 2004, 16. 5. 2005–30. 4. 2006

Tabela 3: Honorarni sodelavci

	Priimek in ime	Izobrazba	Čas zaposlitve
1	ANTONČIČ, Janez	mojster knjigovez	1980–1984
2	JURCA, Franc	mojster knjigovez	1960–1961
3	KRIŽAJ, Jakob	mojster knjigovez	1967–1975
4	SAMOTORČAN, Maks	knjigovez	1967–1975
5	SLAPNIČAR, Jože	konservator tehničnih predmetov	1964–1979
6	STRNAD, Ivan	konservator tehničnih predmetov	1955–1964

Literatura

Tanja PLANINŠEK: Seznam uslužbencev 1945–2025, v: *Pogled v preteklost, korak v prihodnost: 80 let Arhiva Republike Slovenije* (ur. Gregor Jenuš, Andrej Nared in Jure Volčjak), Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2025, str. 243–258.

Zaposleni v letih 1956–2006, v: *Pol stoletja* (ur. Jedert Vodopivec Tomažič), Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2006, str. 84.

Lucija Planinc, vodja in konservatorsko-restavratorska svetnica

mag. Blanka Avguštin Florjanovič, konservatorsko-restavratorska svetnica

Marjana Cjuha, višja konservatorsko-restavratorska sodelavka

Stanka Grkman, konservatorsko-restavratorska svetovalka

Darja Harauer, samostojna konservatorsko-restavratorska tehniča

Mateja Kotar, višja konservatorsko-restavratorska sodelavka

Nataša Petelin, višja konservatorica-restavratorica

Anja Props, konservatorica-restavratorica

Tatjana Rahovsky Šuligoj, konservatorsko-restavratorska svetovalka

PLAKATI KOT SLED STROKOVNEGA DELA

Tatjana Rahovsky Šuligoj

Od leta 2001 Društvo restavradorjev Slovenije in Skupnost muzejev Slovenije vsakoletno organizirata Mednarodno strokovno srečanje konservatorjev-restavradorjev. Srečanje je namenjeno predstavitvi konservatorsko-restavratorskih dosežkov preteklega leta in pokriva različna področja varovanja kulturne dediščine.

Konservatorsko-restavratorska dela so predstavljena na skupinski razstavi plakatov, sočasno pa izide tudi publikacija Konservator-restavrator s povzetki. Srečanj se s prispevki s področja papirja in pergamenta udeležujemo že od začetka.

Plakati predstavljajo jagodni izbor in raznolikost našega konservatorsko-restavratorskega dela. Ob praznovanju 70-letnice so vsi plakati prvič zbrani na enem mestu ter kot arhivirana in pred pozabo ohranjena zgodovina pričajo o konservatorsko-restavratorski dejavnosti Centra za konserviranje in restavriranje.

Uvodno pojasnilo

Večina v tabeli zbranih in v nadaljevanju prikazanih plakatov je bila predstavljena na Mednarodnem strokovnem srečanju konservatorjev-restavradorjev (oznaka DRS). Nekaj njih, tistih, ki imajo ob zaporedni številki dodano črko A, pa je bilo z enako vsebino, ampak grafično preoblikovanih, predstavljenih na samostojni razstavi CKR – Pol stoletja.

Evidenčna številka v tabeli ustreza oznaki, pod katero se v vpisni knjigi CKR vodita sprejeto gradivo in pripadajoča konservatorsko-restavratorska dokumentacija.

ZAPOREDNA ŠTEVILKA	KRAJ IN ČAS RAZSTAVE	TEMA PLAKATA	NASLOV	EVIDENČNA ŠTEVILKA	AVTOR
01	Arhiv Republike Slovenije	likovno delo	Pastel Božidarja Jakca	/	J. Vodopivec Tomažič
02	Arhiv Republike Slovenije	načrt	Restavriranje načrtov na prosojnem papirju	64/93 (2)	M. Cjuha
03	Narodni muzej Slovenije, 2001 – DRS	knjiga	Konserviranje in restavriranje matičnih knjig župnije Korte	81/97 82/97 86/97	J. Vodopivec Tomažič
03A	Arhiv Republike Slovenije, 2006 – Pol stoletja	knjiga	Konserviranje in restavriranje Knjige župnije Korte	81/97 82/97 86/97	S. Grkman
04	Baltimore, Maryland ZDA, 2002 –IIC kongres	knjiga	Conservation of extremely damaged archival material by optimising the cellulose fibres composition during the leaf casting technique	/	M. Černič Letnar, S. Grkman, J. Vodopivec Tomažič
05	Narodni muzej Slovenije, 2002 – DRS	likovno delo	Konserviranje in restavriranje Goršetovega križevega pota	31/02	L. Planinc
05A	Arhiv Republike Slovenije, 2006 – Pol stoletja	likovno delo	Konserviranje in restavriranje Goršetov križev pot	31/02	L. Planinc
06	Narodni muzej Slovenije, 2003 – DRS	likovno delo	Konservatorski posegi na risbah Karle Bulovec Mrak	70/02	J. Vodopivec Tomažič
06A	Arhiv Republike Slovenije, 2006 – Pol stoletja	likovno delo	Konserviranje in restavriranje Risbe velikega formata	70/02	L. Planinc
07	Arhiv Republike Slovenije, 2006 – Pol stoletja	knjiga	Višnjegorski davčni zapisniki	130/05, 131/05	M. Cjuha
08	Narodni muzej Slovenije, 2004 – DRS	listina	Umeščanje karolinškega fragmenta v paspartu	123/99	S. Grkman
09	Narodni muzej Slovenije, 2004 – DRS	načrt	Konserviranje in restavriranje arhitekturnega načrta stanovanjske hiše na prosojnem papirju iz 19. stol.	39/02	T. Rahovsky Šuligoj J. Vodopivec Tomažič

ZAPOREDNA ŠTEVILKA	KRAJ IN ČAS RAZSTAVE	TEMA PLAKATA	NASLOV	EVIDENČNA ŠTEVILKA	AVTOR
09A	Arhiv Republike Slovenije, 2006 – Pol stoletja	načrt	Konserviranje in restavriranje Načrt hiše iz šempetrskega predmestja	39/02	T. Rahovsky Šuligoj J. Vodopivec Tomažič
10	Narodni muzej Slovenije, 2005 – DRS	knjiga	Ročno konserviranje-restavriranje knjige hranilnih vlog Posojilnice v Selu (1899–1923)	60/04	M. Kotar
11	Arhiv Republike Slovenije, 2006 – Pol stoletja	knjiga	Konserviranje in restavriranje Časopisje	92/99	N. Petelin
12	Podatek ni ohranjen	knjiga	Restavriranje antifonarja	95/94	M. Casar
12A	Arhiv Republike Slovenije, 2006 – Pol stoletja	knjiga	Konserviranje in restavriranje Poznogotski antifonar	95/94	M. Casar
13	Arhiv Republike Slovenije, 2006 – Pol stoletja	likovno delo	Konserviranje in restavriranje Pasteli	212/04	L. Planinc
14	Arhiv Republike Slovenije, 2006 – Pol stoletja	knjiga	Konserviranje in restavriranje Poznogotski pontifikal	1/03	B. Avguštin Florjanovič
15	Arhiv Republike Slovenije, 2006 – Pol stoletja	načrt	Konserviranje in restavriranje Načrti Jakopičevega paviljona	322/04	T. Rahovsky Šuligoj
16	Arhiv Republike Slovenije, 2006 – Pol stoletja	knjiga	Konserviranje in restavriranje Urbar gospodstva Podčetrtek	43/95	S. Grkman, B. Avguštin Florjanovič
17	Arhiv Republike Slovenije, 2006 – Pol stoletja	knjiga	Konserviranje in restavriranje Inkunabula na pergamentu	26/03	B. Avguštin Florjanovič

ZAPOREDNA ŠTEVILKA	KRAJ IN ČAS RAZSTAVE	TEMA PLAKATA	NASLOV	EVIDENČNA ŠTEVILKA	AVTOR
18	Arhiv Republike Slovenije, 2006 – Pol stoletja	knjiga	Konserviranje in restavriranje Matične knjige	59/05	M. Cjuha
19	Arhiv Republike Slovenije, 2006 – Pol stoletja	knjiga	Konserviranje in restavriranje Knjige z vzmetnim hrbtom	36/05	D. Harauer
20	Arhiv Republike Slovenije, 2006 – Pol stoletja	pečati	Konserviranje in restavriranje Voščeni pečati	114/05	M. Kotar
21	Arhiv Republike Slovenije, 2006 – Pol stoletja Narodni muzej Slovenije, 2007 – DRS	likovno delo	Konserviranje in restavriranje Zbirka gvašev bratov Kreuzer	06/112 06/113 06/114	L. Planinc, J. Vodopivec Tomažič
22	Narodni muzej Slovenije, 2008 – DRS	knjiga	Konserviranje in restavriranje Urbar gospodstva Brdo pri Kranju	139/01	M. Cjuha
23	Narodni muzej Slovenije, 2009 – DRS	knjiga	Molitvenik iz Barbarinega rova v Hudi Jami	24/09	B. Avguštin Florjanovič
24	Slovenski etnografski muzej, 2010 – DRS	likovno delo	Konserviranje in restavriranje Servitska pieta	93/08	S. Grkman
25	Slovenski etnografski muzej, 2010 – DRS	likovno delo	Konserviranje in restavriranje Bakrorez na svili	94/08	L. Planinc
26	Slovenski etnografski muzej, 2011 – DRS	izobraževanje	Izobraževanje na področju konserviranja in restavriranja fotografij	/	L. Planinc
27	Slovenski etnografski muzej, 2012 – DRS	knjiga	Konserviranje in restavriranje Oklicna knjiga župnije Rodik	4/09	S. Grkman, D. Harauer

ZAPOREDNA ŠTEVILKA	KRAJ IN ČAS RAZSTAVE	TEMA PLAKATA	NASLOV	EVIDENČNA ŠTEVILKA	AVTOR
28	Slovenski etnografski muzej, 2012 – DRS	knjiga	Konserviranje in restavriranje Zapisniška knjiga ustanovni akt 1792	88/10	D. Harauer, S. Grkman
29	Slovenski etnografski muzej, 2013 – DRS	plakat	Konserviranje in restavriranje Osnutek plakata za premiero filma V kraljestvu zlatoroga	11/54	T. Rahovsky Šuligoj
30	Slovenski etnografski muzej, 2013 – DRS	knjiga	Konserviranje in restavriranje Dalmatinova Biblija, 1584	09/84	J. Vodopivec Tomažič
31	Slovenski etnografski muzej, 2013 – DRS	knjiga	Konserviranje in restavriranje Statut Pirana, 1384	10/07	B. Avguštin Florjanovič, M. Kotar
32	Slovenski etnografski muzej, 2014 – DRS	knjiga	Konserviranje in restavriranje Ptujski Gratae posteritati, 1560	12/107	M. Kotar
33	Slovenski etnografski muzej, 2014 – DRS	knjiga	Konserviranje in restavriranje Restavriranje repertorijev Deželnega sodišča v Ljubljani	13/od 33 do 39	B. Avguštin Florjanovič, D. Harauer
34	Narodna galerija, 2015 – DRS	izobraževanje	Poletna šola LIGATUS	/	J. Vodopivec Tomažič
35	Narodna galerija, 2015 – DRS	načrt	Konserviranje in restavriranje Načrt za OŠ Murska Sobota arhitekta Ferija Novaka	13/11	T. Rahovsky Šuligoj
36	Narodna galerija, 2015 – DRS	razstava	Priprava arhivskega gradiva za razstavo Arhivi – zakladnice spomina, v Narodnem muzeju Slovenije, 5. marec–10 maj 2015	/	L. Planinc
37	Narodna galerija, 2015 – DRS	spisovno gradivo	Reševanje ožganega gradiva na primeru dokumentov sedmega korpusa	14/60	N. Petelin
38	Narodna galerija, 2016 – DRS	izobraževanje	Izobraževanje o konserviranju in restavriranju usnja	/	J. Vodopivec Tomažič

ZAPOREDNA ŠTEVILKA	KRAJ IN ČAS RAZSTAVE	TEMA PLAKATA	NASLOV	EVIDENČNA ŠTEVILKA	AVTOR
39	Narodna galerija, 2016 – DRS	jubilej	60 let Centra za konserviranje in restavriranje Arhiva Republike Slovenije	/	J. Vodopivec Tomažič
40	Narodna galerija, 2016 – DRS	knjiga	Dalmatinova Biblija, Krško	15/23	J. Vodopivec Tomažič
41	Narodna galerija, 2017 – DRS	likovno delo	Konserviranje in restavriranje Restavriranje litografije Franc Joseph, konec 19. stol.	16/150	N. Petelin
42	120 let Gimnazija Kranj, 2018 – DRS	spisovno gradivo, fotografije	Časovna kapsula iz Gimnazije Kranj 18. 9. 1897–28. 2. 2017	17/58	J. Vodopivec Tomažič
43	Narodna galerija, 2017 – DRS	knjiga	Konserviranje in restavriranje Valvasorjeva Slava vojvodine Kranjske 1689	11/68	J. Vodopivec Tomažič
44	Narodna galerija, 2019 – DRS	fotografija	Konserviranje in restavriranje Fotografije fonda SI AS 1931 Nagodetov proces	17/138	L. Planinc
45	Narodna galerija, 2019 – DRS	likovno delo	Saving Gabrijel Stupica´s The Lady in White	18/82	N. Petelin
46	Narodna galerija, 2019 – DRS	načrt	Technical drawings: Conservation Treatments	18/40, 18/45	T. Rahovsky Šuligoj
47	Narodna galerija, 2019 – DRS	fotografije	Examination of the Oldest Photograph of Kranj, using PIXE Method	15/77	J. Vodopivec Tomažič, Ž. Šmit
48	Narodna galerija, 2020 – DRS	fotografije	Konserviranje in restavriranje negativov Zemljiškokatastrskih načrtov	od 18/12 do 22/21	S. Grkman
49	Narodna galerija, 2020 – DRS	pahljači	Konserviranje in restavriranje dveh pahljač	18/134 18/135	L. Planinc, D. Harauer
50	Narodna galerija, 2020 – DRS	listina	Izdelava faksimila listine in replike pečata s pomočjo 3D-tehnologije	/	M. Kotar
51	Tehnični muzej Slovenije, 2021 – DRS	knjiga	Konserviranje in restavriranje rokopisne knjige iz Škofič	17/137	A. Props, D. Harauer
52	Pokrajinski muzej Brežice, 2022 – DRS	likovno delo	Konserviranje in restavriranje Misijonarski zvitik iz Šanghaja	21/3	T. Rahovsky Šuligoj

ZAPOREDNA ŠTEVILKA	KRAJ IN ČAS RAZSTAVE	TEMA PLAKATA	NASLOV	EVIDENČNA ŠTEVILKA	AVTOR
53	Pokrajinski muzej Brežice, 2023 – DRS	likovno delo	Konserviranje in restavriranje risb Franca Košarja	16/74, 16/175, od 19/76 do 19/82	L. Planinc
54	Pokrajinski muzej Brežice, 2025 – DRS	selitev	Selitev knjigoveške konservatorsko-restavratorske delavnice v nove prostore	/	B. Avguštin Florjanovič, A. Props
55	Pokrajinski muzej Brežice, 2025 – DRS	album	Konserviranje in restavriranje <i>Pith</i> papir kot podlaga za kitajske slike	21/43 21/44	T. Rahovsky Šuligoj
56	Pokrajinski muzej Brežice, 2026 – DRS	paravan	Vezeni japonski paravan iz Pomorskega muzeja Sergej Mašera Piran Konserviranje-restavriranje papirnega dela	25/72	A. Props

POL stoletja

Konserviranje in restavriranje

Knjige župnije Korte

50. let Centra za konserviranje in restavriranje Arhiva Republike Slovenije

vrsta dediščine: rokopisne knjige
naslov: 1) *Statuta Annuntium* 1836-1855
2) *Statuta Annuntium* 2. pol. 19. stol.
3) *R-P-M maticni knjigi* 1708-1750

lastnik/narodnik:
Slovenski center Korte, župnija Korte
evidenčni številki:
1) S2/51, 2) S1/97, 3) S6/97

čas konservatorsko-restavratorskega posega: 1998

velikost: 1) 46 x 31,5 cm, 2) 30 x 42,5 cm,
3) 43 x 30,5 cm

število listov:
1) 57 listov, 2) 140 listov, 3) 145 listov

material: papir

vrsta poškodbe: preperlost papirja, raztrganost, zmečkanost, manjkajoči deli

uporabljene tehnike:
suho čiščenje, mokro čiščenje na tkanini, dolivanje na napravi za dolivanje s japonsko umetjo, rekonstrukcija vezave, zvešča konservatorji-restavratorji:

Stanislav Grčman, Tatjana Balohovcova Šolajec, Nataša Vidušek, Maja Čavcar
fotografije: Drago Količ

Knjige je bila med vojno zalaganja in je zaradi dolgotrajne izpostavljenosti vlagi močno preperla.

Svojevrstna prelomnica v razvoju metode dopolnjevanja z dolivanjem s papirno snovjo je bilo restavriranje maticnih knjig iz župnije Korte nad Izlo. Knjige so bile med vojno zalagane in zaradi dolgotrajne izpostavljenosti vlagi močno preperle in prašne, na srečo pa so bile popisane z vodoodpornimi črtili, zato besedilo ni bilo popolnoma izgubljeno. Zaradi močne preperlosti je bilo suho in mokro čiščenje izjemno zahtevno. Izpopolnili smo način mokrega čiščenja na tkanini iz sintetičnih vlakn (polipropilenski filc), ki deluje na osnovi kapilarnega vleka. Očiščenim listom smo na napravi za dolivanje s celulozno pulpo dopolnili manjkajoče dele. Postopek poteka v kopeli, zato je potrebno na vakuumski mizi odsesti odvečno vodo. Sočasno pa objekt s čopičem premažemo z mešanico škroba, metilceluloze in kalcijevega hidroksida - utrdlimo ga in mu povrnemo alkalno zalogo. Ker stik med starim in novo ustvarjenim papirjem med sušenjem lahko odstopi, smo objekt dodatno utrdili s tankim japonskim papirjem. Pomembno je, da se listi susijo in ravno počasi med bombažnimi tkaninami, ki jih pogosto zamenjamo s subtilni. Maticnim knjigam smo rekonstruirali vezave in jim izdelali zaščitne škatle.

03

05A

POL stoletja

Konserviranje in restavriranje

Goršetov križev pot

50. let Centra za konserviranje in restavriranje Arhiva Republike Slovenije

vrsta dediščine: rube na papirju
naslov: *Križev pot*
avtor: Franco Gorše
lastnik/narodnik: Inštitut Studia Slovenica, Ljubljana, Sestrid
čas nastanka: ok. leta 1956
evidenčni številki: 31/92
čas konservatorsko-restavratorskega posega: marec 2002
velikost: 246 x 276 mm
število listov: 14

material: papir, rube s tukom

vrsta poškodbe:
preperlost papirja zaradi vlage in insektov

uporabljene tehnike:
moko čiščenje, mokro restavriranje s pomočjo celulozne pulpe in japonskega papirja, priprava za umestitev v pasparto

konservatorji-restavratorji:
Lucija Plavš in Simona Peterlin
fotografije:
Dragica Količ, Simona Peterlin

Štirje najbolj poškodovani rube pred konservatorsko-restavratorskim posegom.

Štirinajst rube iz cikla *Križev pot* kiparja Franceta Goršeta je bilo narisanih na papirju, iztrganem iz skrinje velikosti 246 x 276 mm. Delo je verjetno nastalo že leta 1954 nekeje v ZDA, najverjetneje v Clevelandu. Rube so bile prenesene v Argentino, kjer so jih slovenski konzisti uporabili na svojo novo cerkev v Slovenski vasi - Lanusa v okolici Buenos Airesa. Zaradi neprimerne uokvirjanja, predvsem pa zaradi dolgotrajne izpostavljenosti visoki temperaturi in vlažnosti so na papirju nastale hude poškodbe. Goršetove originale so poslali v Inštitut Studia Slovenica v Ljubljano. Dr. Anželj je - tudi na pobudo akademika Draga Tršarja - pred vključitvijo v svoj arhiv dal konservirati in restavrirati. Tako so rube spomladi leta 2002 prišlele v oddelk za konserviranje in restavriranje Arhiva Republike Slovenije. Neprimerno uokvirjanje in neustrezne klimatske razmere so povzročile kemijske, fizikalne in biološke procese, zato so bile te rube v izredno slabem stanju. Papir je bil umazan, raztrgan, plesniv, preperel in naguban. Rube so bile v vogalih prilepljene na podlago iz debelejšega papirja s takim lepilom, ki papirju ni dopuščalo glajanja. Ker so bile rube narejene s klasičnim žrnim mletom, ki je zelo obstojno, kemijski in biološki procesi črnila niso načeli. Poleg tega je bila glavna mehanska poškodba omejena na robni del, tako da je sredinsko področje, kjer so rube s tukom, mehansko manj prizadete. Med konservatorskim postopkom smo liste previdno suho in mokro očistili, odstranili od podlage, dopolnili manjkajoče dele z japonskim papirjem, najbolj prepereli rube pa utrdili s škrobno lepilom in tankim japonskim papirjem. Po končanem posegu smo rube postavili v ustrezen pasparto in uokvirili. Danes so na ogled v galeriji Studia Slovenica v Sestridu pri Ljubljani.

Med mokrim čiščenjem.

Dopolnjevanje ostankov nalepljenega papirja podlage.

Konservirana rube v paspartu pred okvirjanjem.

POL stoletja

50. let Centra za konserviranje in restavriranje Arhiva Republike Slovenije

Konserviranje in restavriranje

Risbe velikega formata

06A

vrsta dediščine:

risbe z ogletem na dediščino papirja

naslov: *Cvet, kotanjeva cvetna, Mladost, Turci, Kristovo trpljenje, Judo, Alet in belena, Jerezo*
avtor: Karla Bukovec-Mrak
čas nastanka: 1962 - 1963

lastnik/naroknik:

Mestna občina Ljubljana-Cankarjev dom
Institucionalna Karla Bukovec-Mrak

Ljubljana, Brez 2

evidenčni številki:

70/02, 76/57/02 in 80/53/02

čas konservatorsko-restavratorskega posega:

julij - december 2002

velikost:

300 x 300 cm, 150 x 300 cm, 70 x 100 cm

število listov:

7

materiale: debelji papir

vrsta poškodbe: dolgotrajna neustrezna
hranila v zbirki, slabša kakovost papirja,
podplavljanje z neustreznimi lepilom,
raztrganine, neustrezno shranjevanje
in depolimerizacija materiala, napredovanje
opredeljene tehnike: suho čiščenje, nemanje,
lepilne raztopine, pranje in razstavljanje
konservator-restavrator: Lucija Planinc
v sodelovanju z: Matjaž Kotar, Srdar Golob,
Mojana Čuhar, Nataša Finkler, Tatjana
Ruharčič-Solaj, Sonja Pivlin
fotografije: Drago Količ

Večina risb, hranjenih v stanovanju Karle Bukovec pred konservatorsko-restavratorskim posegom, je bila risa v mliki.

Konserviranje-restavriranje, pa tudi zaščita in trajna hranila velikih formatov, nastalih na papirju 20. stoletja, je vedno svojevrsten, zahteven in interdisciplinaren izziv. Vzroki so na videz preprosti: izjemno veliki formati, manj trpežni in manj obstojni materiali ter tehnike izdelave. Rešitve so praviloma strokovno in finančno zahtevne. V sklopu turnirne dediščine spadajo tudi risbe, ki jih je ustvarila Karla Bukovec-Mrak in so bile konservirane leta 2002 za slikarkino retrospektivno razstavo, ki je bila na ogled v začetku leta 2003 v Galeriji Cankarjevega doma.

Pet od sedmih risb je bilo hranjenih v zbirki, ki niso bili posebej zaščiteni in so že daljši časa belali skupaj s preostalo zapečeno v stanovanju Karle Bukovec-Mrak v Zoisovi hiši v Ljubljani.

Zaradi velikih formatov in slabe kakovosti papirja so na risbah nastale različne poškodbe: daljše in krajše raztrganine, manjkajoči deli na robovih, gube in različni madeži. Kasneje so bile skoraj vse podplavljen na platno z inverzibilnim lepilom, nekatere med njimi pa tudi fiksirane z neakvostnimi fiksurji, ki so po toliko letih na papirju utvarili opazne madeže.

Zaradi omenjene posebnosti objektov velikega formata, nastalih na papirju 20. stoletja, smo se s konservatorsko-restavratorskimi posegi omejili le na najpomembnejša in najpomembnejša dela, ki so zajemala predvse suho čiščenje, depolimerizacijo manjkajočih delov in podplavljanje raztrganin. Za odstranjevanje platin se nismo odločili, ker platno sluh kot mehanska zaščita risb, kar ni reverzibilno (odstranljivo) in ni poškod, ki bi bile posledice podplavljanja.

Po končani razstavi so bile risbe vrnjene nazaj v prostore, kjer so bile hranjene prej, vendar ne v zbirki. Da ne bi bil vrtul in denar, vložen v konservatorsko-restavratorske posege risb Karle Bukovec pred razstavo, zaman, predlagamo, da bi Mestna občina Ljubljana kot skrbnik zbirke posredovala tudi za ustrezno trajno hranilno umetnin in prezentacijo po zaključku razstave v Cankarjevem domu v Ljubljani.

Risbe med razstavo v Galeriji Cankarjevega doma.

Suho čiščenje in razstavljanje risb.

9A

POL stoletja

50. let Centra za konserviranje in restavriranje Arhiva Republike Slovenije

Konserviranje in restavriranje

Načrt hiše iz šempetrskega predmestja

vrsta dediščine: gradbeni načrt

naslov: *Gradbeni načrt stanovanjske hiše*
**Mala ulica 12, Šempetrsko predmestje
čas nastanka: l. 1961**

lastnik/uporabljalec:

Zgodovinski arhiv Ljubljana

fond inventarna številka:

ZML: Dobra načrta, mapa 16/2

evidenčni številki: 39/02 in 37

čas konservatorsko-restavratorskega

posega: marec-april 2003

velikost: 45,2 x 63 cm

število listov: 1

materiale: prosojni papir

vrsta poškodbe: pregrebenost papirja,

raztrganine, zmočevanje, poškodbe

opombe: nezadostnega traku

uporabljene tehnike: suho čiščenje,

odstranjevanje lepilnega traku, lokalno

utiranje in podplavljanje, zafiksiranje

konservator-restavrator:

Tatjana Riharčič-Solaj

fotografije: Drago Količ

Objekt 'Iva' pred konservatorsko-restavratorskim posegom. Vse na raztrganine, poškodbe na preprijih, ledost in premočenost.

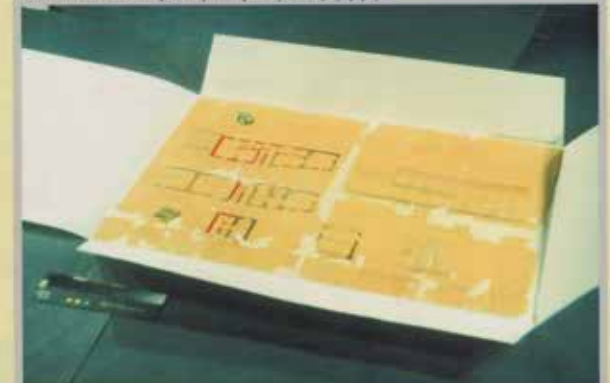

Objekt 'Iva' pred konservatorsko-restavratorskim posegom. Podplavljen s prosojnim lepilnim trakom.

Po odstranitvi lepilnega traku smo s lica začasno sestavili posamezne dele objekta s tako imenovanimi mostički.

Konserviran in restavriran objekt hranjen v mapi iz trajno obstojnega papirja.

Restavriran načrt je iz zbirke gradbenih načrtov Zgodovinskega arhiva Ljubljana, kjer hranijo zbirko načrtov ljubljanskih hiš iz druge polovice 19. stoletja. Večina obsežne zbirke je na prosojnih papirjih. Sestava, velikost, starost, prejšnja uporaba in krhkost teh načrtov, upoštevajoč njihovo pogosto rabo, povzročajo, da postajajo posebno občutljivi in da se njihovo stanje slabša.

Restavriran načrt je imel vse značilne poškodbe: raztrganine, poškodbe na preprijih, bil je krhek, porumenel in polepljen s prosojnim lepilnim trakom. Objekt smo previdno suho očistili z mehkim čopičem. Nosilni film prosojnega lepilnega traku smo odstranili s toploto, ostanke lepila pa s primernim topilom. Po odstranitvi lepilnega traku smo s lica začasno sestavili posamezne dele objekta s tako imenovanimi mostički. Tako fiksiranemu objektu smo s herbtne strani zapolnili manjkajoče dele in razpoke s trakovi iz japonskega papirja in s škrobom iz pšenične moke.

Po konserviranju in restavriranju smo objekt vložili v mapo iz trajno obstojnega papirja, ki služi kot opora in zaščita.

Pri konserviranju in restavriranju prosojnih papirjev je pomembno, da ohranimo prosojnost, da se izognemo spremembam dimenzij, da zagotovimo oporo in da olajšamo manipuliranje pri shranjevanju in uporabi.

POL stoletja

50. let Centre za konserviranje in restavriranje Arhiva Republike Slovenije

Konserviranje in restavriranje

Pasteli

13

vrsta dediščine: slika v tehniki pastela
upodobitev: stojča moška figura pred
silovito pokrajino
avtor: Zdenko Skalický
čas nastanka: ok. 1920
lokaliz./naročnik: ZRC SAZU, Institut za
primernost kulture, Ljubljana
evidenčni števila: OKR: 212/04
čas konservatorsko-restavratorskega
posred: november 2004
velikost: 415 x 400 mm
število listov: 1
materiali: debelejši papir, pastelni vinskihi
vrsta poškodbe:
raztrganost, prapregli, gube, mehanizirane,
delna izguba barvnega nanosa
uporabljene tehnike:
dodajanje podglavice, lepiljenje raztrganin,
razmikanje s pomočjo vlažnega pod utelne
konservator-restavrator Lucija Planinc
fotografije
Dragica Kokalj, Jodert Vodopivec

Slika je ležala vezana med napuščinski dokumenti.

Z izrazom pastel poimenujemo široko
tehniko, ki ima značilnosti risbe in slike
in pri kateri se za slikanje uporablja suha
barva v obliki krehlih vinskih.
Slika v tehniki pastela ima značilen žamet-
ni videz. Na podlago je vezana le mehan-
sko, zato se barvni nanos ob dotiku lahko
razmaže ali delno odpre.

Pastel je najzgodnejši medij, ki pre-
haja direktno od umetnika na papir, ne
dovoljuje mešanja barv že na paleti, presli-
kar ali prekrivanja barvnih nanosov, zato
je to zelo zahtevna tehnika, ki še posebej
ne dovoljuje nobenih napak. Prav zato se
je največkrat poslužujejo umetniki, ki spo-
stajajo tradicijo tudi pri izbiri materialov,
in zato na tovrstnih slikah skoraj ne zasle-
dimo poškodb, ki bi izhajale iz materialov,
ampak so v večini primerov posledica ne-
primernega hranjenja in rokovanja lastni-
kov oz. skrbnikov tovrstne dediščine.

Zaradi tehnike, motiva, časa nastanka ter
podobnosti podpisu v levem spodnjem
kotu so strokovnjaki risbo sprva pripisali
avtorju Tonetu Krniju. Prof. dr. Miloš
Konec, velik poznavalec slovenske likov-
ne umetnosti, pa jo je prepoznal kot delo
novomeškega slikarja Zdenka Skalického
(1903-1933). Ta slikar je pripadal skupi-
ni mladih dejavnih gimnazijcev v Novem
mestu, ki so po prvi svetovni vojni delovali
v glavnici, ki ga je Marjan Mušič pozneje
pomenoval novomeška pomlad.

Zaradi zgoraj opisanih lastnosti je risba v
tehniki pastela s konservatorsko-restavrira-
torskega vidika izjemno zahtevna. Pastel-
no slika zelo težko suho čistimo prašnih
delov, ker poleg nečistoč neizogibno od-
stranimo tudi del barvnega nanosa.

Slika je ležala med ostalimi dokumenti
in ni bila zaščitena. Ob robovih je bila
mehansko poškodovana. Površina slike
je bila brez značilnega žametnega videza,
videlno je bila večkrat nagubano perpo-
regeno, ob robovih je imela do nekaj cen-
timetrov dolge raztrganine.

Značilne in vidljive prapregle smo s
hrbene strani vložili in pod utelne pora-
nali.

S hrbtne strani so bile raztrganine zalep-
ljene s tankim japonskim papirjem, ki smo
ga pridobili podglavici z zelo visokim
pšenastim škrobnim lepilom.

Slike v pastelni tehniki najpogosteje hra-
nimo tako, da jih vložimo v poglobljene
paspartije s primeren visokim robom
okrajne lepene. Pri tem moramo paziti,
da se steklo oz. zaščitna lepilna ne dotika
površine pastela.

Nalepljeni trakovi omogočajo varno rokovanje in določijo za umestitev objekta v pasparto.

Hrbtne strani s zalepljenimi raztrganinami med postopkom razmikanja.

Slike v pastelni tehniki najpogosteje hranimo tako,
da jih vložimo v poglobljene paspartije
s primeren visokim robom okrajne lepene.
Pri tem moramo paziti, da se steklo oz. zaščitna
lepilna ne dotika površine pastela.

14A

POL stoletja

50. let Centre za konserviranje in restavriranje Arhiva Republike Slovenije

Konserviranje in restavriranje

Poznogotski pontifikikal

vrsta dediščine:
iluminirani religiozni knjigi
ime/način:
Pontifical - In Dedicatione Ecclesiae
čas in kraj nastanka:
konec 13. stol. (Avstrija ali Češka)
lokaliz./naročnik:
Stephan Marbor - Stepanski oltar Marbor
fond, inventarna številka
Ms. 12, Kon-Stad. II, 145
evidenčni števila: 1/03
čas konservatorsko-restavratorskega
posred: 2005
velikost: 345 x 236 x (42 - 54) mm
število folijev: 455
materiali: pergament, galunska koža,
bravna drva, kovinski zapirali
vrsta poškodbe: pritrjeni sprednji spoj
med platnico in knjižnim blokom, poravnava
le in pravi spojin, izgubljeni vezji
uporabljene tehnike: poravnava vezji s
poravnanim prstom, umetno letalnega dela
konservator-restavrator: Blanka Angličin,
Tina Ribi, Mojica Časar, Dora Horauer
svetovalec v projektu:
prof. Christopher Clarkson (Oxford)
preiskovalna strokovna svetovalka:
prof. dr. Natalja Golob
vodja projekta: dr. Jodert Vodopivec
fotografije: Dragica Kokalj in Arhiv Centre
za konserviranje in restavriranje ARS

Kodeks je v izvorni vezni s leonardovimi platnicami. Ključni prekriti s prevleko iz rdečih okrajnih galunske kože.

Prerazporejeni spojin vezji smo ob le obdržali šiv in v notranjosti log prstili s redčenimi podoben kalosom.

Pontifikal *In Dedicatione Ecclesiae*
sodi v skupino 179 evidentiranih v Slove-
niji hranjenih trdo vezanih srednjeveških
rokopisnih kodeksov, od katerih je v iz-
virnem stanju le 96 enot, od tega so vsi
(46), ki so hranjeni v Stepanskem arhivu v
Mariboru, v izvorni srednjeveški podobi.
Kodeks je po oceni prof. dr. Natalje Go-
lob eden najlepših in najkakovostnejših
iluminiranih poznogotskih srednjeveških
rokopisov, ki jih hranimo v slovenskih
ustanovah, zato je pogosto tudi zaželen
razstaven eksponat. Je brezhiben izdelek,
ki je nastal v tretji četrtini 15. stoletja
v avstrijsko-češkem krogu. Slikarskega
okrasa je veliko. Deset folijev je okra-
sanih s slikarskimi inicialami in rastlinski-
mi izrasli, ki se razpletajo po marginah.
Zaradi pomembnosti kodeksa in hude
poškodbe na vitalnem delu je bil nujen
potreben konservatorsko-restavratorski
poseg.

Pod pritrjenimi vezji smo se pri poravnavi spojin izvirno sklenili barva, s čimer smo
vezji v leonardovsko in rdečo drva, v katerih je bil kodex podglavljen, vezje korenin. Pl. 004.

Kodeks med zaključnimi intervencijami. Manjkajoče dele so najprej prevleko nato dopolnili
in barvno uskladili.

Restavriran kodeks smo po poravnavi spojin le s po meri letalnega galunske prevleke, notranjo blazino ter knjižno s oplovo
nastali in oplovo.

PRETEKLOST V ROKAH PRIHODNOSTI**70 let Centra za konserviranje in restavriranje Arhiva Republike Slovenije**

Uredila: Anja Props

Avtorice: mag. Blanka Avguštin Florjanovič, Marjana Cjuha, Stanislava Grkman, Darja Harauer, Mateja Kotar, Nataša Petelin, Lucija Planinc, Anja Props in Tatjana Rahovsky Šuligoj

Jezikovni pregled: dr. Aleksandra Gačić Belej

Prevod v angleščino: Alenka Hren

Fotografije in reprodukcije: Borut Jurca, Rene Sebastijan Knapič, Dragica Kokalj, Mateja Kotar, Nataša Petelin, Lucija Planinc

Oblikovanje: Tina Pregelj Skrt, MintColibri

Izdal in založil: Arhiv Republike Slovenije, zanj Andrej Nared

Ljubljana, 2026

© 2026, Arhiv Republike Slovenije

Vse pravice pridržane.

Fotografija na naslovnici: Imenjska knjiga za Kranjsko, Ljubljana, 1546–1549, *SI AS 173, glavna knjiga, št. 2*, Arhiv Republike Slovenije

Elektronska izdaja: URL- dopolni

CIP – Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

DOPOLNI